

Trend of incident?

**Over vijandigheid
tegen homoseksuelen*
in Nederland en Kennemerland**

oktober 2011

*In de titel hanteren we vanwege de herkenbaarheid alleen de term homoseksuelen maar in de rest van dit rapport refereren we aan LHBT's: lesbiennes, homoseksuele mannen, biseksuele mannen en vrouwen en transgenders.

Auteur
Marjolein van Haften

Eindredactie
Frederique Janss

Dit onderzoek is een initiatief van

Bureau Discriminatiezaken Kennemerland is een onafhankelijke organisatie die werkt aan het stimuleren van een tolerante samenleving en het tegengaan van ongelijke behandeling. Iedereen kan bij ons terecht voor steun bij alle vormen van discriminatie en ongelijke behandeling. We behandelen en registreren individuele klachten, doen onderzoek, geven voorlichting en trainingen en adviseren organisaties op het gebied van anti-discriminatie-beleid en gelijke behandeling.

Bureau Discriminatiezaken Kennemerland
Postbus 284
2000 AG Haarlem
Tel. 023 5315842

info@bdkennemerland.nl
www.bdkennemerland.nl

Inhoud

A. Inleiding	4
• Waarom dit rapport?	
• Centrale vragen	
• LHBT's	
• Veiligheid	
• Voor wie is dit rapport?	
• Opbouw rapport	
B. Wetgeving	7
C. Nederlandse onderzoeken en ontwikkelingen	8
• Maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit in Nederland	
• Meldingen bij antidiscriminatiebureaus in Nederland	
• Meldingen bij antidiscriminatiebureaus in Noord-Holland	
• Aangiftes bij de politie	
• Verzoeken om een oordeel bij de Commissie Gelijke Behandeling	
• Op de Nederlandse werkvloer	
• Op school	
• Meldingen bij Meldpunt Discriminatie Internet	
• Deelconclusies	
D. Cijfers Kennemerland	16
• Meldingen bij Bureau Discriminatiezaken Kennemerland	
• Op school	
• Deelconclusies	
E. Veldwerkonderzoek Kennemerland: Pink Panel	19
• Resultaten meting 2008	
• Vergelijking metingen 2008 en 2010	
• Deelconclusies	
F. Feedback belangenorganisaties en netwerken van LHBT's Kennemerland	22
G. Conclusies	25
H. Aanbevelingen: actie	29

Bijlagen

1. Oordelen CGB op grond van homoseksuele gerichtheid 2008-2010
2. Registratie van klachten en meldingen bij het Bureau Discriminatiezaken 2006-2010
3. Voorlichting en trainingen op scholen door Bureau Discriminatiezaken 2008-2010

A. INLEIDING

Eind 2007 presenteerde minister Plasterk van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) met emancipatiezaken in zijn portefeuille, namens het kabinet de nota Lesbisch- en homo emancipatiebeleid 2008-2011 "Gewoon homo zijn".

De nota is de opvolger van de nota Homo-emancipatiebeleid 2005-2007 "Roze in alle Kleuren", van juli 2005.

In de nota "Gewoon homo zijn" maakt de minister duidelijk dat, hoewel de tolerantie ten aanzien van homoseksualiteit in de afgelopen decennia is verbeterd, het kabinet zich grote zorgen maakt over intimidatie en geweldsincidenten, de aanhoudende meldingen van discriminatie en de uitingen van haat op internet jegens lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders (LHBT's) van de afgelopen jaren. Het gebruik van 'homo' als scheldwoord op school en op straat lijkt de gewoonste zaak van de wereld. Veel burgers zijn zich de laatste tijd onveilig gaan voelen.

Nadien heeft het onderwerp een grote vlucht genomen.

Er is veel onderzoek gedaan: hoe kijkt de samenleving aan tegen homoseksualiteit (Sociaal Cultureel Planbureau), hoe gaan jongeren hiermee om (Onderwijsinspectie) en wat gebeurt er op het werk als het gaat om bejegening van homoseksuelen m/v (TNO, Commissie Gelijke Behandeling)?

Ook de media besteden sinds 2005 relatief veel aandacht aan homo vijandigheid in Nederland: vooral het geweld tegen homoseksuelen (vooral mannen zijn het slachtoffer) in Amsterdam staat volop in de belangstelling. Dit blijkt uit een beknopte mediascan van de afdeling Bijzondere Wetten, politie Kennemerland.

Het kabinet Balkenende IV wilde twee waarden op de politieke en publieke agenda zetten. Ten eerste de sociale acceptatie van LHBT's, op grond van beginselen als solidariteit, bescherming van minderheden, verbod op discriminatie en een respectvolle omgang met elkaar. Ook wilde het kabinet opkomen voor de vrijheid om uit te kunnen komen voor je homo- of biseksuele geaardheid, op grond van beginselen als zelfbeschikking, veiligheid van burgers, gelijke kansen, gelijkheid voor de wet en andere burgerrechten.

Eind 2010 heeft het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) opnieuw onderzoek uitgezet door middel van de Roze vragenlijst. Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de acceptatie van mensen van 16 jaar en ouder die op iemand van hetzelfde geslacht vallen. Het onderzoek vindt plaats in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De resultaten dienen als aandachtspunten voor beleidsmakers, werkgevers, scholen en hulpverleners om de positie van mensen met homoseksuele, lesbische en biseksuele gevoelens te verbeteren. In april 2011 zouden naar verwachting de eerste uitkomsten worden gepubliceerd (nog niet bekend). Minister Van Bijsterveldt van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zal die gebruiken in haar beleidsbrief over het nieuwe lesbisch- en homo-emancipatiebeleid.

Waarom dit rapport?

De aanleiding voor dit factsheet is dat het Bureau Discriminatiezaken Kennemerland (BD) een genuanceerd tegengeluid wil bieden aan de beeldvormende media die veel incidenten op het gebied van vijandigheid tegen LHBT's uitvergrooten.

Veel incidenten komen voor in grote steden (Amsterdam, Utrecht). De vraag is hoe de situatie in Kennemerland zich hiertoe verhoudt.

Overigens dient opgemerkt te worden dat de definities die in landelijke registraties en onderzoeken gehanteerd worden erg verschillend kunnen zijn, hetgeen de vergelijkbaarheid bemoeilijkt.

Centrale vragen

In deze notitie staat de volgende vraag centraal: Neemt de maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit in Nederland en Kennemerland toe of af, of blijft het ongeveer gelijk?

Zien we een structurele ontwikkeling van vijandigheid jegens LHBT's of zijn het incidenten (trend of incident)? Is er sprake van een toename van vijandige bejegening (verbale agressie, pesten, bedreiging en geweld) of uitsluiting (buitensluiten van LHBT's)? Hoe groot is de rol van beeldvorming in de media? Ervaren LHBT's zelf daadwerkelijk meer vijandigheid of discriminatie in hun directe omgeving of voelen zij zich minder veilig als gevolg van de berichtgeving in de media?

LHBT's

Voor de volledigheid spreken wij steeds over LHBT's: lesbiennes, homoseksuele mannen, biseksuele mannen en vrouwen en transgenders. De meeste gegevens in dit rapport gaan echter alleen over homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. In het Pink Panel richt het BD zich ook op biseksuelen maar we weten niet of de respondenten biseksueel zijn. Het begrip 'transgenders' is de verzamelnaam voor transseksuelen, transgenderisten en travestieten¹. Hoewel de beleidsmatige aandacht voor deze groep is ondergebracht in het homobeleid, heeft het transgender-zijn niks te maken met de seksuele oriëntatie. Ook transgenders kunnen zowel hetero- als homo- of biseksueel zijn. Wel wordt door transgenders de norm van twee seksen en de norm van heteroseksualiteit ter discussie gesteld. Er is betrekkelijk weinig bekend over de sociale positie en ervaringen van transgenders in Nederland in het algemeen en hun (ervaren) veiligheid in het bijzonder².

Wel heeft het Transgender Netwerk Nederland een speciale voorlichtingsbrochure ontwikkeld voor Transgenders over discriminatie en wat te doen.

Veiligheid

Gezien de centrale rol van het begrip veiligheid in dit onderzoek verdient dit enige toelichting. Veiligheid staat al enkele jaren hoog op de politieke agenda. Geweld tegen dienstverleners komt regelmatig in het nieuws. Ambulance personeel wordt bedreigd, politieagenten worden uitgescholden, er zijn geweldsincidenten in ziekenhuizen, tegen brandweerpersoneel etc. Het is echter moeilijk vast te stellen of dit soort geweld toeneemt omdat het niet goed geregistreerd wordt.³ De politie en de ministeries van Veiligheid & Justitie en Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties zetten ondertussen wel sterk in op het bestrijden van geweld en agressie tegen mensen met een publieke taak

In Nederland wordt het veiligheidsgevoel van burgers sinds drie jaar gemeten middels de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM⁴) van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) en het ministerie van Veiligheid en Justitie. Nederlanders zijn zich het afgelopen jaar niet veiliger

¹ Meer informatie bij Transgender Netwerk Nederland

² Meer informatie over onderzoek onder Transgenders is te vinden in het rapport Gewoon aan de slag? SCP 2011

³ Bron: interview Edith Snoey, voorzitter ABVA KABO FNV in jaarbericht OM.

⁴ Het is een onderzoek onder Nederlanders van 15 jaar en ouder naar onder meer de leefbaarheid van de buurt, buurtproblemen, gevoelens van onveiligheid, slachtofferschap en de mening van burgers over het functioneren van de politie en de gemeente.

gaan voelen. Dat blijkt uit het meest recente onderzoek⁵. Volgens de Veiligheidsmonitor voelde in 2010 een kwart van de bevolking zich wel eens onveilig. Dat is vrijwel evenveel als in 2008 en 2009. Het aandeel van de bevolking dat daadwerkelijk te maken kreeg met veelvoorkomende criminaliteit, daalde licht: van 27 procent in 2009 naar 25,4 procent vorig jaar.

Opinieonderzoek⁶ laat ook zien dat Nederlanders zich zorgen maken om de omgangsvormen tussen mensen; Nederland is in de afgelopen jaren steeds onbeschofter geworden. Ook durft een overgrote meerderheid (80%) onbekenden niet aan te spreken op onbeschoft gedrag in het openbaar. Eendeerder doet dit niet uit angst voor fysiek geweld.

Gevoelens van onveiligheid en vijandigheid worden breed gevoeld en de omgangsvormen in Nederland verslechteren. Dit speelt een rol als we vragen naar gevoelens van onveiligheid bij LHBT's. Extra onveiligheid kan misschien nog worden ervaren omdat LHBT's een minderheidsgroep is die opvalt binnen de gangbare (hetero) norm en daarmee sneller mikpunt van opmerkingen en grapjes of, erger, vijandigheid en geweld. Mensen die afwijken van de groepsnorm lopen een groter risico om gepest of zelfs gediscrimineerd te worden.

Voor wie is dit rapport?

Beleidsmakers bij gemeenten (afdeling veiligheid, commissie bestuur, commissie welzijn/samenleving) belangenorganisaties LHBT's, scholen, Regionaal Discriminatie Overleg (RDO), politie; deze partijen zouden de informatie in dit rapport tot zich moeten nemen.

Opbouw rapport

Zoals gezegd is in Nederland de laatste jaren veel onderzoek gedaan naar de acceptatie van homoseksualiteit en LHBT's. Deze landelijke bevindingen worden in het kort beschreven. Vervolgens zoomen we in op de regio Kennemerland, waarbij kennis wordt genomen van regionaal onderzoek, discriminatiemeldingen bij het BD, eigen veldwerkonderzoek van het BD in de vorm van het Pink Panel⁷ en aangiftes bij de politie en ervaringen en kennis van belangenorganisaties van LHBT's. Laatstgenoemden hebben dit beeld bijgesteld en/of aangevuld met hun eigen ideeën en ervaringen. We beginnen dit rapport echter met een korte beschrijving van relevante wetgeving.

⁵ Maart 2011

⁶ Stand.tv, 2009, Motivaction

⁷ Pink Panel is het digitale onderzoekspanel van Bureau Discriminatiezaken waarbij vragenlijsten worden uitgezet onder LHBT's in Kennemerland.

B. WETGEVING

De positie van LHBT's wordt in verschillende wet- en regelgeving in Nederland beschermd.

Grondwet

Artikel 1 van de Grondwet: 'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook is niet toegestaan'. Seksuele gerichtheid is niet expliciet in Artikel 1 opgenomen, maar valt onder 'welke grond dan ook'.

Strafrecht

Discriminatie op grond van hetero- of homoseksuele gerichtheid, is wel opgenomen in een aantal artikelen in het Wetboek van Strafrecht: 137c (belediging van bevolkingsgroep), 137d (aanzetten tot discriminatie), 137e (openbaarmaking discriminerende uitlatingen), 137f (deelnemen aan of steunen van discriminatie) en 429 quater (achterstelling in beroep of bedrijf).

Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB)

In de AWGB is seksuele gerichtheid – hier eveneens gedefinieerd als "hetero- of homoseksuele gerichtheid" – ook als discriminatiegrond opgenomen. Deze wet heeft een beperkte reikwijdte wat toepassing betreft: de twee grootste terreinen waarop de AWGB het maken van onderscheid verbiedt, zijn de arbeidsmarkt en het aanbieden van goederen en diensten. De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) ziet toe op naleving van gelijke behandelings-wetgeving, waaronder de AWGB. Zie ook bijlage 1.

C. NEDERLANDSE ONDERZOEKEN EN ONTWIKKELINGEN

Maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit in Nederland

Nederland is wereldwijd een van de meest tolerante landen als het gaat om de maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit⁸.

Uit het meest recente onderzoek 'gewoon anders' (2010) en 'acceptatie van homoseksualiteit in Nederland 2011' van het SCP blijkt het volgende:

1. Homoseksualiteit is in Nederland steeds meer geaccepteerd. In 2006 was nog 15% van de Nederlandse bevolking negatief over homoseksualiteit; in 2010 is dat teruggelopen tot 10%.
Maar de acceptatie verschilt per kwestie. Bijna negen van de tien Nederlanders vinden dat homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten kunnen leven zoals zij dat willen. Maar seks tussen twee mensen van hetzelfde geslacht is veel minder geaccepteerd, vooral als het om mannen gaat: 27% vindt dat walgelijk (bij seks tussen twee vrouwen is dat 12%).
De meeste moeite hebben mensen met zichtbaarheid van homoseksualiteit in het openbaar. In 2010 gaf 41% (49% in 2006; daling) van de bevolking aan twee zoenende mannen aanstootgevend te vinden, 28% zei dat over vrouwen. Dit zijn veel grotere groepen dan de 13% die er aanstoot aanneemt als het om een heteropaar gaat.
2. Ruim een op de tien vindt dat het burgerlijk huwelijk niet langer opengesteld mag zijn voor stellen van hetzelfde geslacht. Een op de vijf mensen is tegen adoptie door echtparen van gelijk geslacht.
3. 5% van de Nederlanders heeft liever geen leerkracht met een homoseksuele gerichtheid voor zijn kind.
4. 13% moet er niet aan denken dat zoon of dochter gaat samenleven met een partner van hetzelfde geslacht.
5. Veel middelbare scholen zijn geen veilige plek voor jonge LBHT's. Jongeren leggen elkaar strikte gender- en seksuele normen op. Scheldwoorden en pesterijen zijn schering en inslag.
Heterojongeren hechten aan authenticiteit en hebben respect voor mensen die open zijn over hun homoseksualiteit. Tegelijkertijd moeten homoseksuelen zich mannelijk gedragen en lesbiennes vrouwelijk. Homoseksuelen die zich vrouwelijk gedragen zijn volgens hen 'nep' en niet zichzelf. Van de jonge homoseksuelen heeft twee derde ooit negatieve reacties gehad vanwege de seksuele voorkeur, vooral pesterijen, nare opmerkingen en geroddel.
6. Ook volwassen LHBT's krijgen regelmatig te maken met antihomo-uitingen. 10% van de homo- en biseksuele mannen is uitgescholden of belachelijk gemaakt door collega's, en 30% door vreemden. Van de lesbische- en biseksuele vrouwen is 40% uitgescholden, 30% belachelijk gemaakt en 80% heeft vervelende vragen gekregen in relatie tot haar seksuele voorkeur.
7. Veel evangelische protestanten weigeren een homoseksuele voorkeur te aanvaarden als een gegeven. 'Mensen met homogevoelens' hebben pas recht van spreken als die gevoelens zijn verdwenen of verbleekt. Andere orthodoxe protestanten betwisten

⁸ "Gewoon doen" Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland. Sociaal Cultureel Planbureau, 2006

meestal niet dat 'homofielen' in hun kringen voorkomen, maar over de vraag of ze ook seks met elkaar mogen hebben bestaan heftige meningsverschillen.

8. Onder Marokkaanse, Turkse, Chinese en (iets minder) Surinaamse Nederlanders wordt openlijke homoseksualiteit snel gezien als blijk van gebrek aan loyaliteit en respect tegenover de familie.

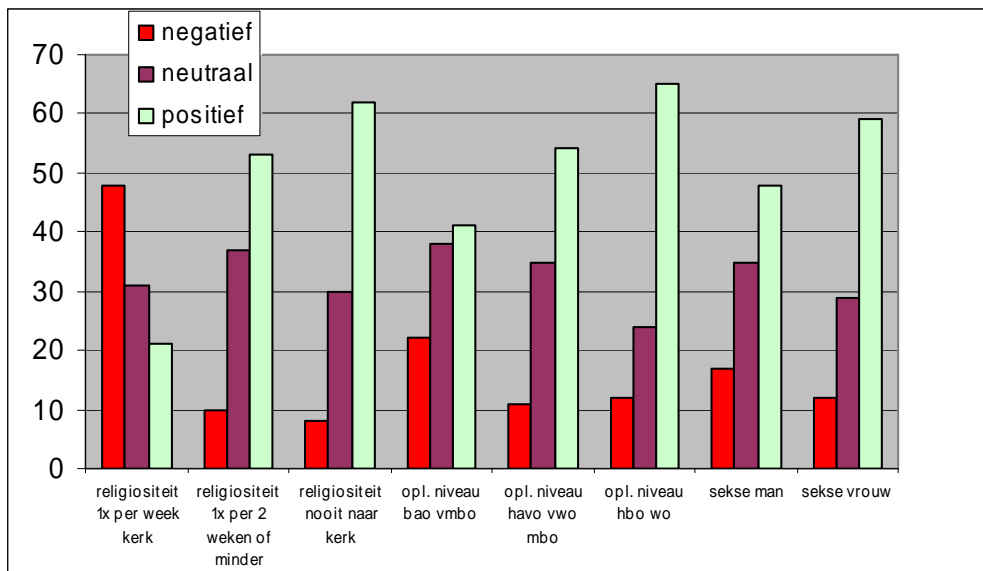
Hoewel seks tussen personen van hetzelfde geslacht in de herkomstlanden van migranten bepaald niet ongewoon is, moeten mensen zich niet als homoseksueel identificeren. Ook de homo- en biseksuelen uit etnische minderheden kiezen zelf liever voor discretie dan voor zichtbaarheid. Ze vinden de 'witte homoscene' vaak veel te expliciet en op erotiek en seks gericht.

Voor veel niet-westerse Nederlanders is homoseksualiteit iets van westerlingen en ongelovigen. Vaak wordt de afwijzing van homoseksualiteit gelegitimeerd vanuit de religie, maar daarachter gaan traditionele opvattingen schuil over huwelijk, familie en voortplanting en over mannelijkheid en vrouwelijkheid.

Onder migranten is homoseksualiteit bedreigender voor heteromannen dan voor heterovrouwen. Moeders, zussen en nichten staan vaak positiever tegenover homoseksuelen en homo-emancipatie, zeker als het om hun eigen familie gaat.

Het SCP heeft ook onderzocht of er verschil is tussen bepaalde groepen Nederlanders. Hierbij is gekeken naar religiositeit, opleidingsniveau en sekse. Vooral degenen met een sterke religie (mensen die minstens eens per week naar de kerk of moskee gaan) staan vaak negatief tegenover homoseksualiteit. 48% kan beschouwd worden als homonegatief. Hoe hoger de opleiding hoe positiever men staat tegenover homoseksualiteit. 65% van de mensen met een hbo+ opleiding heeft een positieve houding tegenover 41% van de mensen met een basis- of Vmbo-opleiding. Verder blijken meer vrouwen (59%) een positievere houding te hebben tegenover homoseksualiteit dan mannen (48%).

Grafiek 1. relatie religiositeit, opleiding, geslacht en houding t.o.v. homoseksualiteit

Bron: SCP

Meldingen bij antidiscriminatiebureaus in Nederland

Nederland heeft een landelijk netwerk van antidiscriminatiebureaus (ADB's). Hier komen klachten en meldingen binnen over situaties die mensen als discriminatie of ongelijke behandeling hebben ervaren.

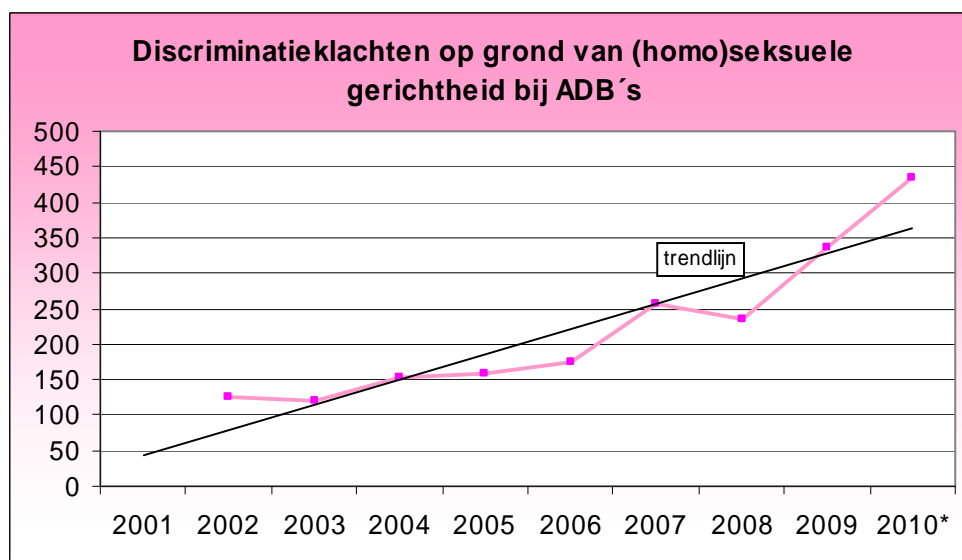
Het totale aantal klachten bij ADB's in Nederland over alle gronden is de afgelopen jaren sterk toegenomen van 3928 klachten in 2002 naar 5389 in 2010. Dit is slechts een fractie van de werkelijkheid. Uit landelijk onderzoek blijkt dat circa 70% van de mensen die discriminatie ervaren dit niet meldt.

In grafiek 2 is te zien dat ook het aantal klachten op grond van (homo)seksuele gerichtheid in absolute zin flink is toegenomen, maar ook procentueel is er sprake van een toename: van 3% in 2002 naar ongeveer 8% van het totale aantal klachten in 2010⁹. Deze cijfers mogen echter niet automatisch leiden tot de conclusie dat discriminatie is toegenomen. Een toename kan betekenen dat er meer discriminatie wordt ervaren, maar kan ook inhouden dat mensen, om wat voor reden dan ook (bijvoorbeeld meer aandacht in de media, of een uitspraak van een politicus, zie verder), hun ervaringen vaker zijn gaan melden bij een ADB.

In 2007 is plotseling een sterke stijging van het aantal klachten op grond van homoseksualiteit zichtbaar. In 2006 werden landelijk 176 klachten ingediend, in 2007 steeg dat aantal naar 257 klachten. In de eerste helft van 2007 werd, met name in de regio Amsterdam bij de politie en het Meldpunt Discriminatie Amsterdam, een groot aantal meldingen en aangiften gedaan van misdrijven gericht tegen LHBT's. Het gaat hierbij om het gebruik van geweld maar ook om andere feiten waarbij LHBT's het slachtoffer waren: veelal beledigende opmerkingen, discriminatie en bedreiging. De incidenten waarbij geweld werd gebruikt hebben geleid tot veel aandacht voor dit onderwerp in de media en in de politiek. Ook het meldpunt in Amsterdam heeft via een campagne opgeroepen te melden. Dit heeft waarschijnlijk geleid tot meer meldingen.

In 2008 was het in Nederland weer betrekkelijk rustig, maar in 2009 en 2010 neemt het aantal meldingen opnieuw flink toe naar 437 (zie grafiek 2). Dit is mede te danken aan de landelijke campagne om het melden van discriminatie te bevorderen. Met de slogan 'Moet jij jezelf thuislaten als je naar buiten gaat?' wil het ministerie van Binnenlandse Zaken in 2009 en 2010 het aantal discriminatieklachten bij ADB's verdubbelen. De campagne bestaat onder meer uit radiospots en tv commercials.

Grafiek 2. Aantal klachten o.g.v. (homo)seksuele gerichtheid bij antidiscriminatiebureaus

* cijfers Landelijke branchevereniging antidiscriminatiebureaus

⁹ Hierbij dient rekening te worden gehouden met een andere samenstelling van het aantal ADB's dat cijfers heeft aangeleverd. De cijfers in 2010 zijn gebaseerd op de ADB's die zijn aangesloten bij de LBA, landelijke branchevereniging antidiscriminatiebureaus.

Bij klachten over onderscheid, vijandige bejegening of uitsluiting op grond van homoseksuele gerichtheid gaat het veelal om incidenten in de openbare ruimte en in de woonomgeving, zoals uitschelden, mishandeling en pestgedrag door omwonenden¹⁰.

Amsterdam heeft een groot aandeel in het totaal aantal discriminatiemeldingen op grond van homoseksuele gerichtheid¹¹. Dit is ons inziens niet verwonderlijk gezien de zichtbaarheid en vindbaarheid van LHBT's en de aanwezigheid van een zogenaamde *gay scene* in de stad. Maar ook ADB's in kleine en middelgrote gemeenten registreren in toenemende mate discriminatie van LHBT's.

Meldingen bij antidiscriminatiebureaus in Noord-Holland

In onderstaande tabel geven wij een overzicht van het aantal klachten bij de vijf ADB's in Noord-Holland. De (totaal) cijfers fluctueren sterk per jaar.

In bovenstaande paragraaf hebben wij reeds beschreven dat de regio Amsterdam een uitzonderlijk hoog aandeel heeft in het totaal aantal discriminatiemeldingen op grond van homoseksuele gerichtheid. Het aantal klachten in Amsterdam in 2010 verdient nog wel nadere toelichting. In 2010 hadden 87 klachten van 163 betrekking op de uitspraken over homoseksuelen door de lijsttrekker van de Republikeinse Moderne Partij, Delano Felter. Het Openbaar Ministerie heeft besloten om Delano Felter voor zijn uitspraken te vervolgen. Resteren 76 'reguliere' klachten.

Het hoge aantal klachten in 2010 in de regio Noord-Holland Noord heeft te maken met een toename van het aantal aangiften bij de politie met betrekking tot agressie en geweld op homo-ontmoetingsplaatsen. De politie heeft in dit jaar intensief toegezien op discriminatoire aspecten bij aangiften. De verantwoordelijke voor de registratie heeft agenten ook intensief gevolgd op het benoemen van discriminatoire aspecten bij een aangifte en ze daarin getraind. Daarnaast is het COC en het Roze Netwerk gereactiveerd met een goede website, goede netwerking en PR in de Roze week Alkmaar en West Friesland.

Tijdens de landelijke anti-discriminatiecampagne (zie eerder) zijn in alle gemeenten in de regio Noord-Holland Noord driehoeksborden geplaatst en zijn de regionale pers en maatschappelijke organisaties intensief benaderd. Ook zijn politie, scholen en andere maatschappelijke organisaties intensief benaderd met posters, banners en mogelijkheden tot voorlichting. Het verschil in meldingen/aangiften in Noord-Holland Noord met voorgaande jaren is opvallend.

De situatie in Kennemerland zal nader worden toegelicht in deel D. van dit rapport.

Tabel 1. Geregistreerd aantal klachten o.g.v. (homo)seksuele gerichtheid bij ADB's in de provincie Noord-Holland 2007-2010

	2007	2008	2009	2010
Amsterdam-Amstelland	128	53	89	163
Noord-Holland Noord	10	13	8	47
Kennemerland	9	17	9	9
Zaanstreek-Waterland	7	2	6	8
Gooi en Vechtstreek	0	3	4	3
Totaal	154	88	116	239

¹⁰ Rapport van Art.1 over discriminatie en homoseksuele gerichtheid

¹¹ Vergelijk cijfers in tabel 1 met grafiek 2. Het fluctueert sterk per jaar.

Aangiftes bij de politie

Bij de politie wordt relatief weinig aangifte gedaan van incidenten met een anti-LHBT achtergrond. Uit een onderzoek onder homoseksuelen¹² blijkt dat 9% van de ondervraagden bereid is aangifte te doen als het gaat om kleinere incidenten. Alleen wanneer sprake is van mishandeling en geweld doet een meerderheid (61%) aangifte. Het wel of niet melden heeft onder andere te maken met persoonlijke verwachtingen over het effect van een melding of aangifte.

Sinds 2008 rapporteert de politie landelijk over discriminatieaangiftes in de zogenaamde POLDIS rapporten¹³. Dit landelijke Criminaliteitsbeeld Discriminatie omvat een overzicht van alle discriminatie incidenten die bij de 25 politiekorpsen gemeld zijn.

In 2008 werden 380 discriminatoire incidenten op grond van homoseksualiteit gemeld, in 2009 zijn dat er 428 en in 2010 659; een flinke stijging.

Echter, door verschillen tussen de regio's (bijvoorbeeld in prioritering van het onderwerp) en verschuivingen in wijzen van registreren kan deze uitkomst niet worden gebruikt om een landelijke stijging of een daling van discriminatie op grond van homoseksualiteit te signaleren. De sterke toename in 2010 wordt ook deels veroorzaakt door de toename in registratie van scheldpartijen jegens de politie. Het aantal scheldincidenten waarbij ook veelal de woorden 'homo' en 'jood' negatief worden gebruikt, is gestegen van 176 in 2009 naar 324 in 2010.

De politieregio's Amsterdam-Amstelland en Rotterdam Rijnmond registreren de meeste anti-LHBT-incidenten. Ten opzichte van 2008 is het aantal geregistreerde incidenten in deze regio's flink gestegen.

Verhoging strafeis en aangiftebereidheid bevorderen

Minister Opstelten en staatssecretaris Teeven van het Ministerie Veiligheid en Justitie hebben in maart 2011 een serie voorstellen overgenomen van COC Nederland om de veiligheid van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders te bevorderen. In een gesprek met de belangenorganisatie gaf minister Opstelten aan dat hij de strafeis bij anti-LHBT geweld verder wil verhogen.¹⁴

Nu kan het OM bij discriminatoir geweld de strafeis met maximaal 50 procent verhogen. Ook willen de bewindslieden een einde maken aan taakstraffen bij anti-LHBT geweld. In plaats daarvan zouden steeds gevangenisstraffen moeten worden opgelegd. Minister Opstelten nam de suggestie van het COC over om in heel Nederland campagne te gaan voeren om de aangiftebereidheid van anti-LHBT geweld te bevorderen. Nu doet slechts een klein deel aangifte van geweld omdat men geen vertrouwen heeft in de afhandeling door justitie. Ten slotte wil de minister een aparte registratiecode invoeren voor geweld tegen LHBT's bij politiekorpsen in heel Nederland. Zo kunnen de problemen beter in beeld worden gebracht.

Verzoeken om een oordeel bij de Commissie Gelijke Behandeling

De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) toetst voorkomende situaties aan gelijke behandelingswetgeving. Wetgeving die vrijwel alleen van toepassing is op de arbeidsmarkt en op het terrein van het aanbieden van goederen en diensten.

Hoewel er weinig verzoeken om een oordeel worden ingediend op grond van (homo)seksuele gerichtheid krijgt de CGB regelmatig signalen dat LHBT's zich in hun dagelijkse werksituatie ongelijk behandeld voelen.

Om inzicht te krijgen in de aard, omvang en de beleving van discriminatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen heeft zij in 2009 een onderzoek laten uitvoeren¹⁵. Hieruit komt naar voren dat overduidelijke discriminatie zoals intimidatie, geweld of discriminatie bij salariering of secundaire arbeidsvoorwaarden op het werk zelden voorkomen. De meest

¹² Rapport Art.1 over discriminatie en homoseksualiteit

¹³ POLDIS Criminaliteitsbeeld Discriminatie

¹⁴ Bron: COC Nederland

¹⁵ 'Discriminatie is het woord niet' Verwey Jonker instituut

voorkomende bejegeningproblemen die LHBT's op de werkvloer ervaren en signaleren, blijken vooral verband te houden met opmerkingen en zogenaamde grapjes die een alledaags onbehagen tot gevolg hebben. Mensen die hiermee te maken krijgen doen een poging de opmerkingen te negeren, de sfeer te verdragen, ter plekke een grote mond op te zetten of een andere werkkring te zoeken. Er worden ook duidelijke verschillen geconstateerd tussen specifieke mannenculturen en vrouwenculturen (zie ook onderstaande cijfers van TNO).

Oordelen Commissie Gelijke Behandeling

Eerder werd aangegeven dat er weinig verzoeken om een oordeel bij de CGB worden ingediend op grond van seksuele gerichtheid. In 2008 leverde de discriminatiegrond seksuele gerichtheid twee oordelen op. Een sollicitatie als gastheer (geen verboden onderscheid) en het pesten van een postbode op de werkvloer (verboden onderscheid). In 2009 was er sprake van twee oordelen op grond van homoseksuele gerichtheid en 2010 leverde negen oordelen op. In bijlage 1 worden de oordelen nader beschreven. Soms zijn er meerdere gronden per oordeel van toepassing.

Op de Nederlandse werkvloer

In de jaarlijkse Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden van TNO wordt gevraagd naar vormen van discriminatie op de werkvloer. Deze vraag is voor het eerst in 2005 meegenomen en is in 2006 verder uitgebreid. De meest voorkomende vormen van discriminatie op het werk zijn op grond van sekse, leeftijd en huidskleur. Ook ervaren werknemers soms of regelmatig discriminatie op grond van seksuele geaardheid¹⁶ en geloofsovertuiging.

In het onderzoek van 2007 en 2009 zijn de discriminatievragen niet meegenomen.

- In 2006 gaf 3% aan dat discriminatie op grond van seksuele geaardheid regelmatig voorkomt, 6% heeft het over soms. Totaal: 9%
- In 2008 gaf 1,1% aan dat discriminatie op grond van seksuele geaardheid regelmatig voorkomt, 6,5% heeft het over soms. Totaal: 7,6% (mannen 9,6%, vrouwen 5,4%)
- In 2010 gaf 1,3% aan dat discriminatie op grond van seksuele geaardheid regelmatig voorkomt, 5,3 heeft het over soms. Totaal: 6,6% (mannen 8,2%, vrouwen 4,9%).

In dit onderzoek is aldus sprake van een licht dalende trend. Mannen geven meer aan dat discriminatie op grond van homoseksuele gerichtheid voorkomt dan vrouwen.

Op school

Uit het eerder vermelde onderzoek van het SCP werd aangegeven dat veel scholen geen veilige plaats zijn voor LHBT-jongeren.

De onderwijsinspectie geeft aan dat leerlingen en leraren allerlei incidenten rondom homoseksualiteit vaak niet melden. Bekend is dat jongeren relatief negatief over homoseksualiteit denken. Over het algemeen wordt homoseksualiteit getolereerd, maar daarmee niet geaccepteerd.

In onderstaande tabel staat het percentage scholen dat te maken had met deze vormen van discriminatie. De cijfers fluctueren echter te sterk om hier conclusies aan te verbinden.

Tabel 2. Incidenten o.g.v. homoseksualiteit op scholen

Incidenten homoseksualiteit	Basis onderwijs	Speciaal Basisonderwijs	Vmbo	Havo/ vwo
2005/2006	-	1%	10%	7%
2006/2007	-	-	1%	-
2007/2008	-	1%	7%	4%

Percentage van alle scholen. Bron: Onderwijsinspectie

¹⁶ In het TNO onderzoek wordt gesproken over seksuele geaardheid. De antidiscriminatiebureaus hanteren de (officiële juridische) term seksuele gerichtheid. Hiermee wordt hetzelfde bedoeld.

Over het schooljaar 2008/2009 en 2009/2010 heeft geen vergelijkbare verslaglegging plaatsgevonden.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft de onderwijsinspectie begin 2008 de opdracht gegeven bijeenkomsten te organiseren met jongeren en experts. Het toenmalige kabinet maakte zich zorgen over de tolerantie tegenover LHBT's in de maatschappij. De onderwijsinspectie heeft in dit kader onder meer 35 scholen bezocht en heeft zowel met directies, leerlingen als personeelsleden gesproken.

Uit dit onderzoek blijkt dat incidenten met betrekking tot homoseksualiteit van personeel of leerlingen op scholen zich voornamelijk lijken af te spelen in het voortgezet onderwijs, met name in het Vmbo en het praktijkonderwijs.

- De helft van de leerlingen meent dat je op school beter niet voor je homoseksualiteit uit kunt komen.
- De helft van de leerlingen heeft moeite met openlijke uitingen ervan.
- In een aantal scholen zeggen ook personeelsleden dat zij niet durven uitkomen voor homoseksualiteit.
- Leraren en ondersteunend personeel denken aanzienlijk positiever over homoseksualiteit dan hun leerlingen.
- Bijna de helft van de bezochte scholen heeft een cultuur waarin volgens betrokkenen het thema homoseksualiteit en seksuele diversiteit 'niet bespreekbaar' is. In een aantal van deze scholen zeggen ook personeelsleden dat zij niet (in alle klassen of op alle opleidingsniveaus) uit durven te komen voor homoseksualiteit, uit angst om door leerlingen gepest te worden.

De onderwijsinspectie heeft in 2009 de brochure 'Anders zijn is van iedereen' uitgebracht. Met deze brochure wil de inspectie de kennis vergroten over de jeugdcultuur in relatie tot homoseksualiteit. Ook wil ze (school) bestuurders handvatten aanreiken om diversiteit, en daarbinnen homoseksualiteit, bespreekbaar te maken op scholen.

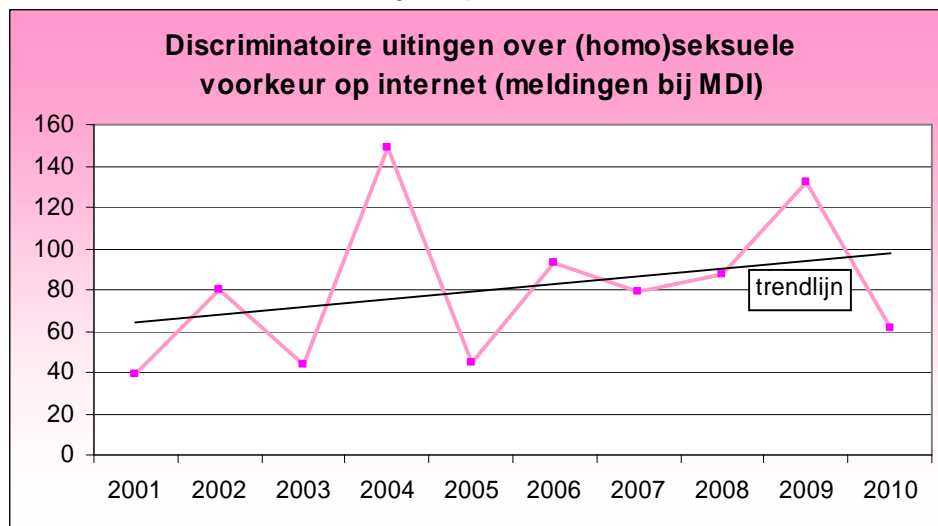
Meldingen bij het Meldpunt Discriminatie Internet

Discriminatie van LHBT's op internet neemt toe. Dit blijkt uit jaarverslagen van het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI). De belangrijkste activiteit van het MDI is het behandelen van meldingen van discriminatie op internet en het doen van verzoeken tot verwijderen van uitingen.

In 2001 telde het MDI 39 vijandige uitingen tegen LHBT's, in 2009 zijn dat er 132, terwijl in 2010 het aantal weer sterk gedaald is naar 61. Er is sprake van een toenemende trend (zie grafiek 3).

De uitschieter in 2004 van 149 gemelde uitingen op internet hebben vermoedelijk te maken met de rechtszaken tegen Van Dijke (GPV) en El Moumni (imam) over hun vermeend discriminatoire uitspraken over homoseksuelen. Zij werden beiden vrijgesproken. Het MDI meent dat veel personen naar aanleiding hiervan het idee kregen dat godsdienst een vrijbrief vormt voor het doen van beledigende en haatzaaiende uitingen over LHBT's. De meeste van deze 149 meldingen in 2004 gingen om oproepen tot haat of geweld tegen homoseksuelen op christelijke of islamitische websites.

Grafiek 3. Discriminatoire uitingen op internet

Het MDI gebruikt de term (homo)seksuele voorkeur. De antidiscriminatiebureaus hanteren de (officiële juridische) term seksuele gerichtheid. Hiermee wordt hetzelfde bedoeld.

Ter vergelijking: het MDI telde in het jaar 2000 circa 800 antisemitische uitingen tegenover circa 400 per jaar in 2009 en 2010. Bij antisemitische uitingen is derhalve sprake van een dalende trend (hoewel de absolute aantallen vele malen hoger liggen dan het aantal vijandige uitingen tegen LHBT's). Met deze vergelijking willen we laten zien dat discriminatie op internet niet bij alle gronden toeneemt.

Deelconclusies

Het verkrijgen van eenduidige cijfers over discriminatie is lastig, 70% van de mensen meldt een dergelijke ervaring niet. En daar waar partijen zoals ADB's, politie en MDI discriminatie registreren gebeurt dit op een verschillende manier, volgens verschillende definities en met een wisselende prioriteit voor het onderwerp.

Er is sprake van sterke fluctuaties tussen de verschillende jaren. Dit heeft onder meer te maken met uitspraken van politici (raadslid in Amsterdam), publiciteit (campagnes waarbij extra aandacht wordt gevraagd voor het melden van discriminatie) en extra aandacht en prioriteit die politiekorpsen aan het onderwerp geven.

Op basis van cijfers van ADB's en MDI is een toenemende trend van het aantal discriminatiemeldingen zichtbaar. Hieruit kunnen we echter alleen afleiden dat de bereidheid van mensen om melding te maken van discriminatie is toegenomen. Of discriminatie ook daadwerkelijk is toegenomen mogen we hieruit niet concluderen.

Uit de cijfers van ADB's blijkt dat het bij klachten op grond van homoseksuele gerichtheid veelal gaat om incidenten in de openbare ruimte en in de woonomgeving, zoals uitschelden, mishandeling en pestgedrag door omwonenden¹⁷.

Uit onderzoek van de Onderwijsinspectie komt naar voren dat LHBT's zich op school vaak onveilig voelen. Bijna de helft van de bezochte scholen in het onderzoek heeft een cultuur waarin volgens betrokkenen het thema homoseksualiteit en seksuele diversiteit 'niet bespreekbaar' is. De onderwijsinspectie geeft aan dat leerlingen en leraren allerlei incidenten rondom homoseksualiteit vaak niet melden.

¹⁷ Rapport van Art.1 over discriminatie en homoseksuele gerichtheid

D. CIJFERS KENNEMERLAND

Op het gebied van discriminatie en ongelijke behandeling heeft het Bureau Discriminatiezaken (BD) in Kennemerland de functie van kenniscentrum: vanwege kennis van de discriminatieproblematiek, landelijke netwerken, contacten met scholen, politie, jongerenwerk en belangenorganisaties. Het BD neemt ook deel aan het Regionaal Discriminatie Overleg (RDO) waarbij overleg wordt gevoerd tussen het Openbaar Ministerie, politie en gemeenten. Tevens beschikt het BD over onderzoek naar en cijfermateriaal over alle discriminatiegronden.

Meldingen bij Bureau Discriminatiezaken Kennemerland

Uit onderzoek blijkt dat bij discriminatiemeldingen sprake is van een behoorlijke onder-rapportage: de meeste incidenten worden nergens gemeld en komen dus ook niet in de cijfers terecht. Uit regionaal onderzoek¹⁸ blijkt dat 85% van de inwoners van Kennemerland die zich gediscrimineerd voelt dit niet meldt.

Dit komt omdat mensen bijvoorbeeld menen dat melden niet helpt, er geen aandacht aan willen besteden of het zelf willen oplossen. Ook wordt er weinig gemeld omdat mensen deze ervaringen min of meer voor lief nemen of omdat men er 'gewend' aan is geraakt. Daarnaast is het zo dat mensen vaak niet weten waar ze discriminatie kunnen melden.

Om meer inzicht te krijgen in de ervaringen van LHBT's is het BD gestart met het Pink Panel, een digitaal onderzoekspanel, waarover in het volgende hoofdstuk uitvoering wordt gerapporteerd.

De cijfers in tabel 3. laten een relatief stabiel beeld zien, op een enkele uitschieter na. Gemiddeld lag het aantal klachten op grond van (homo)seksuele gerichtheid dat het BD de afgelopen tien jaar registreerde op negen per jaar (inclusief politiecijfers).

De toename van het totale aantal klachten op grond van (homo)seksuele gerichtheid sinds 2004 heeft te maken met de betere registratie van politiecijfers. Met ingang van het jaar 2005 komen via de politie meldingen bij het BD binnen over discriminatie op grond van (homo)seksuele gerichtheid. In de jaren ervoor was dit niet het geval. Het is niet duidelijk of de politie dit voorheen niet registreerde of het niet doorgaf aan het BD.

Zowel het aantal zaken dat direct bij het BD binnenkomt als het aantal zaken dat via de politie binnenkomt en wordt geregistreerd is vrij stabiel, met uitzondering van 2008 (piek politieaangiften).

De meldingen over deze discriminatiegrond komen vooral binnen via de politie in Haarlem, er worden minder meldingen gedaan via de andere politiedistricten (IJmond, Haarlemmermeer, Kennemerland Zuid). Dit heeft waarschijnlijk te maken met het grotere aanbod van uitgaansgelegenheden in Haarlem dan in de rest van de regio. De politie in Haarlem treedt actief op en schrijft een proces verbaal uit als zij in functie bejegend worden met scheldpartijen waarin het woord 'homo' voorkomt.

¹⁸ Discriminatieklimaat Kennemerland, 2008, I&O Research.

Tabel 3. Geregistreerd aantal klachten en meldingen bij het BD

	Totaal aantal discriminatie klachten	Klachten met discriminatiegrond (homo)seksuele gerichtheid	Waarvan via de politie	Rechtstreeks bij BD	% Aandeel (homo)seksuele gerichtheid van het totaal
2001	197	9	-	9	5%
2002	194	5	-	5	3%
2003	174	5	-	5	3%
2004	207	4	-	4	2%
2005	207	9	5	4	4%
2006	218	11	5	6	5%
2007	211	9	4	5	4%
2008	303	17	11	6	6%
2009*	204	9	3	6	6%
2010	205	9	5	4	4%

* Incomplete politiecijfers

Als we kijken naar de verschillende maatschappelijke terreinen waar de BD-klachten zich afspelen, over de afgelopen vijf jaar, zien we dat de meeste klachten (38%) plaatsvinden op straat (in de openbare ruimte) en in de eigen wijk (22%). In het laatste geval is er meestal sprake van conflicten tussen burens. De arbeidsmarkt staat op een derde plaats. Zie tabel 4.

Tabel 4. Geregistreerd aantal klachten naar maatschappelijk terrein 2006-2010 bij het BD

	Aantal klachten absoluut	Aantal klachten in %
Openbare ruimte	21	38%
Buurt/Wijk	12	22%
Arbeidsmarkt	7	13%
Horeca	3	5%
Privé sfeer	3	5%
Publieke en politieke opinie	2	4%
Sport en recreatie	2	4%
Overig	5	9%
	55	100%

Er zijn verschillende wijzen waarop discriminatie zich manifesteert. Op de arbeidsmarkt gaat het bijvoorbeeld over pesten op het werk, over de kans op een promotie, of uitgesloten worden tijdens je werk (politie). Het BD onderscheidt vijf globale categorieën voor de vorm van discriminatie: omstreden behandeling, vijandige bejegening, geweld, bedreiging en de restcategorie 'overig'.

Uit tabel 5 blijkt dat ongeveer de helft van de discriminatieklachten op grond van (homo)seksuele gerichtheid die de afgelopen jaren bij het BD binnenkwamen gaat over vijandige bejegening: beledigen, uitschelden, pesten. In bijna een kwart van de gevallen was er sprake van geweld. Dit is een hoog aandeel in vergelijking met andere discriminatiegronden zoals leeftijd, handicap of geslacht waarbij het meestal gaat om omstreden behandeling: men wordt uitgesloten van een dienst of de toepassing van regels is discriminerend van aard.

Tabel 5. Geregistreerd aantal klachten o.g.v. (homo)seksuele gerichtheid naar de aard van discriminatie 2006-2010 bij het BD

	Aantal klachten absoluut	Aantal klachten in %
Vijandige bejegening:	27	49%
<i>Belediging, schelden</i>	26	
<i>Pesten</i>	1	
Geweld:	13	24%
<i>Bedreiging</i>	5	
<i>Mishandeling</i>	8	
Omstreden behandeling:	3	6%
<i>Uitgesloten van een dienst</i>	1	
<i>Toepassing van regels</i>	2	
Bekladdingen	10	18%
Overig	2	4%
	55	100%

Op school

Het BD heeft geen specifiek onderzoek gedaan op scholen in Kennemerland maar gaat er van uit dat de situatie in Kennemerland niet afwijkt van het landelijke beeld dat door de Onderwijsinspectie wordt geschetst.

Het BD geeft voorlichting op scholen over vooroordelen, over 'anders' (iedereen is anders) zijn en over seksuele diversiteit (zie overzicht in bijlage): voorkómen is immers beter dan genezen. Bewustwording creëren over kwetsende uitlatingen, over hoe kwetsend die kunnen zijn en wat ze met mensen kunnen doen, is iets waarin het BD een rol van belang kan spelen. Gastlessen en projecten op scholen zijn daar een vorm van, maar ook het trainen van docenten. Hierin kan het gaan over het stellen van grenzen in het gebruik van scheldwoorden of over het gevoel van veiligheid voor docenten en leerlingen om jezelf te kunnen zijn. Homoseksualiteit komt altijd aan de orde. Door homoseksualiteit bespreekbaar te maken binnen een schoolcultuur kunnen het begrip en de tolerantie voor 'anders zijn' toenemen.

Het BD ervaart regelmatig hoe onplezierig en onwetend jongeren kunnen reageren op het onderwerp homoseksualiteit.

Deelconclusies

Het algemene beeld van discriminatieklachten op grond van (homo)seksualiteit in Kennemerland is stabiel en landelijk naar voren kwam. Helaas is maar een klein deel van de werkelijke incidenten zichtbaar in de registratie door BD en politie; 85% meldt zijn of haar discriminatie ervaring niet.

Het BD heeft geen specifiek onderzoek gedaan op scholen maar gaat er van uit dat het landelijke beeld dat door de Onderwijsinspectie wordt geschetst niet afwijkt van de situatie in Kennemerland: op de helft van de scholen kun je maar beter niet voor je homoseksualiteit uitkomen.

E. VELDWERK ONDERZOEK KENNEMERLAND: PINK PANEL

Mede naar aanleiding van het geweld gericht tegen homoseksuelen in Amsterdam in 2007 is het Bureau Discriminatiezaken Kennemerland (BD) gestart met het Pink Panel om meer inzicht te krijgen in de ervaringen van LHBT's in Kennemerland

Het Pink Panel is een digitaal onderzoekspanel voor LHBT's in Kennemerland, deelnemers ontvangen twee á drie keer per jaar een vragenlijst. Het doel van het Pink Panel is het in kaart brengen van veiligheidsbeleving in het algemeen en van eigen discriminatie ervaringen van LHBT's in Kennemerland. De meerwaarde van het Panel is dat het ontwikkelingen laat zien door de metingen in verschillende jaren.

Er zijn eerder twee rapportagemomenten geweest: augustus 2008 en april 2010. Bij de eerste rapportage had het Pink Panel 33 deelnemers, in 2010 is dit aantal gestegen naar 45 deelnemers. Een mooi aantal, maar nog steeds een te laag aantal en niet representatief. Zeker als we ervan uitgaan dat ongeveer 5% van de Kennemerlandse bevolking (circa 520.000 inwoners) LHBT is, dan komen we op 26.000 LHBT's.

Van de 45 Pink Panel deelnemers zijn 26 man en 19 vrouw. Biseksualiteit is meegenomen in de vraagstelling, hoewel niet bekend is hoeveel biseksuelen deelnemen aan het Pink Panel.

De deelnemers wonen of werken in Kennemerland. Van de 45 deelnemers wonen er 21 in Haarlem en vijf in de gemeente Haarlemmermeer. De andere deelnemers wonen verspreid over Kennemerland, onder andere in de gemeente Velsen, Beverwijk, Heemskerk en Heemstede. Van acht deelnemers is niet bekend waar ze wonen.

Voor zover bekend zijn de deelnemers van het Pink Panel autochtone Nederlanders en is derhalve niet representatief voor alle Kennemerlanders: de groep allochtone LHBT's ontbreekt in ieder geval.

Vooraf dient opgemerkt te worden dat de vragen die nu gesteld worden in het Pink Panel niet altijd een compleet beeld geven van de ervaren werkelijkheid van LHBT's. Zo zijn er nog geen vragen opgenomen over het anticiperen op situaties en het aanpassen van gedrag als de situatie daar om vraagt. Hierover zullen in de toekomst aanvullende vragen in het Pink Panel worden opgenomen.

Resultaten meting 2008

In 2008 geeft ruim de helft van de respondenten van het Pink Panel aan dat het niet goed gesteld is met hun algemene gevoel van veiligheid. Een meerderheid hoort steeds meer verhalen van intolerantie jegens homoseksuelen, circa de helft van de respondenten meent niet hand in hand te kunnen lopen in de eigen woonwijk (of kan dit slecht inschatten).

Ook de vraag of de eigen gemeente het afgelopen jaar onveilig is geworden voor LHBT's wordt door meer dan de helft van de respondenten bevestigend beantwoord.

Daarentegen zijn de respondenten als het gaat om eigen recente ervaringen redelijk positief. De ruime meerderheid, tussen de 80% en 90%, heeft weinig ervaring met discriminatoire incidenten op het werk of op straat. Opvallende uitschieter zijn de ervaringen tijdens het uitgaan. Tijdens het uitgaan krijgt ongeveer één op de drie respondenten wel eens discriminerende opmerkingen naar hun hoofd, worden ze uitgescholden of krijgen ze te maken met agressief gedrag. Zie ook tabel 6.

Tabel 6. Heeft u zelf de afgelopen 6 maanden intolerantie/discriminatie ervaren?

Maatschappelijk terrein	%
Ja, in de eigen wijk	12%
Ja, op het werk	10%
Ja, tijdens uitgaan	27%
Ja, in winkels/op straat/in OV	18%

Vergelijking metingen 2008 en 2010

Algemene gevoelens van onveiligheid

In 2008 heerst er bij de Pink Panel respondenten een algemeen gevoel van onveiligheid. Circa twee jaar later geeft bijna de helft van de respondenten aan dat de situatie op het gebied van intolerantie en discriminatie ongeveer gelijk is gebleven. Daarentegen geeft ongeveer een vijfde aan dat er (veel) meer intolerantie en discriminatie is dan ruim een jaar geleden. Opvallend is dat ongeveer een derde van de respondenten tot nu toe geen ervaring heeft met discriminatie.

In de eigen buurt

In 2010 zeggen vijf van de 35 respondenten (14%) in de eigen straat of wijk intolerantie of discriminatie te hebben ervaren vanwege haar/zijn homo- of biseksualiteit. Het ging hierbij om discriminerende opmerkingen, schelden en vermijden van contact.

Of dit veel is of weinig is een interpretatie, het is wel een op de zeven respondenten die hiervan last hebben gehad. Dit is ongeveer hetzelfde gebleven ten opzichte van 2008.

Op het werk

Het aantal mensen dat op het werk te maken heeft gehad met intolerantie of discriminatie is erg laag; één respondent. Maar uit ander onderzoek¹⁹ blijkt dat het vaak op een subtielere manier plaatsvindt, met flauwe grappen of opmerkingen die als kwetsend en vervelend worden ervaren. Daarom hebben we een vraag hierover in het Pink Panel toegevoegd. En daar blijken de respondenten inderdaad vaker last van te hebben. Zes van de 29 mensen maken hiervan melding (niet alle 35 respondenten hebben een baan).

Het blijkt het vrijwel altijd om collega's te gaan die 'zogenaamde grappen' maken met 'referenties naar homo's met een knipoog'.

Een respondent vertelt: *Een collega maakte een flauwe opmerking tegen een externe mannelijke cliënt: 'Niet te aardig tegen hem doen, want straks zoekt hij er iets achter'.*

Hij voegt toe dat hij zelf wel mondig genoeg is geweest om zijn collega op zijn gedrag aan te spreken.

Tijdens uitgaan

In 2008 viel al op dat de situatie het slechtst is tijdens het uitgaan: ongeveer een op de drie deelnemers krijgt wel eens discriminerende opmerkingen naar zijn/haar hoofd, ze worden uitgescholden of krijgen te maken met agressief gedrag.

In 2010 blijkt een stuk minder respondenten, ongeveer 10%, negatieve ervaringen te hebben op grond van haar/zijn seksualiteit tijdens het uitgaan.

Het is een opvallende daling. Uit een eerdere vraag blijkt dat men ook minder vaak uitgaat. Daar zou het mee te maken kunnen hebben. Het is goed om dit punt nader te onderzoeken. Gaat men minder uit omdat men last heeft van discriminatie en intolerant gedrag? Of zijn er andere redenen (economische recessie, ander uitgaansgedrag)?

In winkels, op straat of in het openbaar vervoer

In 2008 heeft ongeveer 18% weleens intolerantie of discriminatie ervaren in winkels, op straat of in het openbaar vervoer. Dit is in 2010 gedaald naar 12%. Dit betekent dat een op de acht respondenten hier ervaring mee heeft. Het ging hierbij om discriminerende opmerkingen, negeren, schelden en agressie/geweld.

¹⁹ 'Discriminatie is het woord niet'. Verwey-jonker instituut in opdracht van de Commissie Gelijke Behandeling, april 2008

Deelconclusies

Het Pink Panel is geen representatief panel. Het gaat om 45 respondenten met een autochtone achtergrond. De meerwaarde van het Panel is dat het ontwikkelingen laat zien door de metingen in verschillende jaren, er zijn metingen gedaan in 2008 en 2010. Er zijn geen opvallend grote verschillen in uitkomsten zichtbaar tussen 2008 en 2010, met uitzondering van het uitgaan.

Het algemene gevoel van onveiligheid is beduidend hoger dan men uit de eigen ervaringen zou verwachten.

Ongeveer de helft van de respondenten voelt zich regelmatig onveilig. Circa de helft meent niet hand in hand te kunnen lopen in de eigen woonwijk en vindt dat de eigen gemeente het afgelopen jaar onveiliger is geworden voor LHBT's.

Percentages over de eigen ervaringen met intolerantie of discriminatie lopen uiteen van 10% (op het werk) tot 14% (in de eigen wijk).

F. FEEDBACK BELANGENORGANISATIES EN NETWERKEN VAN LHBT'S IN KENNEMERLAND

Het Bureau Discriminatiezaken heeft om een schriftelijke reactie gevraagd op dit rapport van alle betrokken netwerk- en/of belangenorganisaties in de regio Kennemerland. De reacties zijn zoveel mogelijk letterlijk overgenomen. De volgende organisaties hebben gereageerd:

- Initiatiefgroep Homo-emancipatie Noord-Holland, met de volgende leden:
 - Art 1 Bureau Discriminatiezaken Noord-Holland Noord
 - COC Kennemerland, Haarlem
 - COC Noord-Holland Noord, Alkmaar
 - Coming Out IJmond
 - Gay Haarlem
 - Marc Hillebrink, raadslid Velsen, ambtenaar in Aalsmeer en Uithoorn;
 - Roze Netwerk Noord-Holland Noord

- COC Kennemerland
- Gay Haarlem
- Haarlem Roze Stad

Hun reacties staan hieronder beschreven. Helaas heeft COC Kennemerland niet inhoudelijk gereageerd.

Neemt de maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit in Nederland en Kennemerland toe of af, of blijft deze ongeveer gelijk?

Initiatiefgroep Homo-emancipatie Noord-Holland:

Uit onderzoek blijkt inderdaad dat de acceptatie in Nederland in het algemeen toeneemt, maar dat er tegelijkertijd talloze situaties en groepen zijn voor wie deze tendens niet opgaat. De initiatiefgroep wisselt ervaringen binnen de hele provincie Noord-Holland uit en deze bevestigen dit beeld: 'homo' als meest gebruikte scheldwoord op het schoolplein, afwezigheid van voorlichting over (homo)seksualiteit op de basisschool en in het voortgezet onderwijs, leerlingen en docenten die liever niet (meer) voor hun geaardheid uitkomen, verzorgingshuizen die geen interesse hebben in aandacht voor homoseksualiteit, sportclubs die het thema niet willen benoemen, provincie en gemeenten die bezuinigen op welzijnsbeleid en op het thema discriminatie. Daar staan positieve ervaringen tegenover: geslaagde voorlichtingslessen of diversiteitsweken op scholen, geslaagde Coming Out-bijeenkomsten in Heemskerk (sinds 2009), Roze Weken in Hoorn/West-Friesland (sinds 2010) en Alkmaar (sinds 2011), aanstelling homo-ambassadeurs in Alkmaar (juni 2011).

Gay Haarlem:

Uit het rapport valt wat ons betreft geen eenduidige conclusie te trekken. De reactie die wij geven is niet concreet onderbouwd. De groep waar wij het over hebben is (zoals bekend) grotendeels anoniem en die laat zich niet eenvoudig onderzoeken. Het is wat ons betreft niet verwonderlijk dat er maar zo weinig meldingen c.q. aangiften bekend zijn, zoals valt op te maken uit dit onderzoek. Dat betekent geenszins dat er geen sprake zou zijn van een probleem.

De maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit neemt schijnbaar toe. Zeer hoogstwaarschijnlijk vormt de regio Kennemerland daarop geen uitzondering. Dat is op zich natuurlijk een goede ontwikkeling te noemen.

Tegelijkertijd is er wat ons betreft echter veelal sprake van een schijntolerantie. Deze houding is vooral waar te nemen bij jongeren, hetgeen ook uit de cijfers van het onderzoek blijkt. Daar waar sprake is van agressie en/of geweld tegen LHBT's wordt dat meestal ook veroorzaakt door jongeren, met name jongens.

Gay Haarlem is van mening dat ook homo-jongeren op een groot aantal scholen in Kennemerland geen veilige plek hebben. Volgens hen houden schoolbestuurders met regelmaat het opzetten van GSA's (Gay Straight Alliances) op hun school tegen. Bijvoorbeeld omdat het 'niet nodig is' of dat er geen sprake is van 'een probleem' terwijl de feitelijke reden vaak meer ligt in het vermijden van de discussie of het vermeend toebrengen van een slechte naam aan de school.

Het BD wil hier aan toevoegen dat scholen geen prioriteit aan het onderwerp geven omdat ze andere zaken belangrijker achten. Een GSA brengt namelijk ook inspanningsverplichtingen met zich mee.

Het constant geven van voorlichting aan met name jongeren is wat Gay Haarlem betreft een absolute noodzaak en zou structureel onderdeel uit moeten maken van het onderwijsprogramma.

Er wordt te weinig gewerkt aan normalisering van de diverse samenlevingsvormen. Ook hebben de meeste woonzorginstellingen in de regio weinig interesse in het onderwerp seksuele diversiteit.

Haarlem Roze Stad

De situatie in Kennemerland is diffuus te noemen. Of dat nu komt omdat er te weinig gebeurt en/of dat de registratie onvoldoende is, is niet duidelijk. Het is aannemelijk dat veel mensen hun negatieve ervaringen niet melden bij het BD of andere instanties omdat zij beledigende opmerkingen en/of discriminerende situaties als gegeven aanvaarden. Dit zou te maken kunnen hebben met de wijze waarop media hierover publiceren of dat mensen al lang gewend zijn dingen te slikken. Het is tevens aannemelijk dat veel mensen de weg niet kennen waar zij hun ervaringen kwijt kunnen of misschien het gevoel hebben dat ze niet serieus worden genomen. Ook heerst de algemene tendens *Nederland is toch een tolerant land en waar maak je je druk om, iedereen ondervindt weleens een onprettige situatie*. Dit versterkt het gevoel de situatie maar te aanvaarden.

Daarnaast zijn gevoelens van onveiligheid of onbehagen niet eenvoudig te vangen in hoorwederhoor, en registratie. We kennen nog tal van mensen die in de kast zitten en daar blijven.

Is er sprake van een toename van vijandige bejegeningen?

Initiatiefgroep Homo-emancipatie Noord-Holland:

Of er sprake is van een toename van vijandige bejegeningen is onduidelijk. Het lijkt er eerder op dat het maatschappelijk klimaat harder wordt, welzijnsbeleid als een 'linkse hobby' ervaart en zich het liefst in zwart-witte tegenstellingen uit. Daar hebben alle minderheden last van.

Gay Haarlem:

In Kennemerland neemt het aantal geregistreerde incidenten tegen homo's niet toe, zo blijkt uit genoemde cijfers. Dat betekent evenwel niet dat er sprake is van een toename van acceptatie of afname van agressie en geweld.

Gay Haarlem heeft de indruk en opvatting dat er steeds minder mensen op straat openlijk homoseksueel (durven te) zijn. Dat is te zien in het straatbeeld. Gay Haarlem hoort van mensen dat je in Nederland niet meer zichtbaar LHBT kan zijn omdat geweld en agressie of scheldpartijen op de loer liggen.

En dat geldt wat Gay Haarlem betreft óók voor Kennemerland/Haarlem. Het is nog niet zo lang geleden dat de ramen van een uitgaansgelegenheid die regenboogvlaggen²⁰ aan de gevel had hangen aan de Riviervischmarkt in Haarlem, werden ingegooid. Of er een verband bestaat tussen die vlaggen en de agressie, is evenwel niet aan te tonen. Het feit dat over dit soort voorvallen geen meldingen worden gedaan, wil niet zeggen dat het probleem er dus niet zou zijn. En dat is naar onze mening ook het dubbele aan de cijfers in dit soort onderzoeken. Een onderzoek dat voor ons overigens verder niet ter discussie staat.

²⁰ Met zijn zes kleuren is de regenboogvlag het symbool geworden van het zelfbewustzijn van LHBT's. De vlag staat ook symbool voor de verscheidenheid en voor het multi-culturalisme binnen de LHBT-gemeenschap

Ervaren LHBT's zelf daadwerkelijk meer negativiteit of discriminatie in hun directe omgeving of voelen zij zich minder veilig als gevolg van de berichtgeving in de media? En hoe groot is de rol van beeldvorming in de media?

Initiatiefgroep Homo-emancipatie Noord-Holland:

Vanuit de initiatiefgroep is dat op individueel niveau moeilijk vast te stellen. De media hebben veel en positieve aandacht voor activiteiten van COC's en roze organisaties, méér dan voor die van de vrouwenbeweging of etnische minderheden. Acceptatie van homoseksualiteit lijkt door veel media gezien te worden als de kern van de moderne Nederlandse identiteit. Het hoort bij de Nederlandse tolerantie. Hoe ver de acceptatie feitelijk gaat lijkt daarbij minder van belang. De acceptatie lijkt volgens de initiatiefgroep ook dienst te doen als lakmoesproef voor de geslaagde integratie van allochtonen. Homoseksualiteit wordt dan als een middel gebruikt en niet op zichzelf geaccepteerd.

Gay Haarlem:

Gay Haarlem sluit niet uit dat ook voor LHBT's geldt dat hun beeldvorming wordt beïnvloed door de media. Wij zijn van mening dat elk incident van agressie of geweld tegen homo's de nodige publiciteit moet hebben. Immers elk incident is er een te veel. Dat items vaak te zeer worden uitvergroot is een algemeen maatschappelijk verschijnsel waarop geen invloed is uit te oefenen. De aandacht voor incidenten in de media kan tot gevolg hebben dat homoseksuelen, uit angst om zelf slachtoffer daarvan te worden, zich in de openbare ruimte zo veel als mogelijk 'onzichtbaar' maken en mede daardoor zelf geen discriminatie of anderszins (meer) ervaren. Wij zijn dan ook van mening dat veel LHBT's óók in Kennemerland in toenemende mate in het openbaar terug de kast in zijn gegaan. Het feit dat bijvoorbeeld een organisatie als het COC niet meer beschikt over een eigen onderkomen en nadrukkelijk niet meer herkenbaar en zichtbaar is in een stad als Haarlem, draagt daar ons inziens in negatieve zin aan bij.

Deelconclusies

Uit landelijk onderzoek blijkt dat de acceptatie in Nederland in het algemeen toeneemt, maar de organisaties/plaforms geven aan dat er tegelijkertijd talloze situaties en groepen zijn voor wie deze tendens niet opgaat en er soms zelfs sprake is van schijntolerantie.

De werkelijkheid is niet altijd in onderzoeksresultaten en cijfers te vatten. Uit de cijfers blijkt dat de situatie 'meevalt' terwijl ook bekend is dat de meerderheid van de mensen hun discriminatie ervaringen niet meldt.

Het algemene idee is dat mensen minder openlijk homoseksueel zijn. Wellicht deels als gevolg van een harder en minder tolerant klimaat in Nederland, waar overigens alle minderheden last van hebben.

De invloed van de media is lastig in te schatten. De media hebben veel en positieve aandacht voor activiteiten van COC's en roze organisaties. Maar media creëren ook angst door elk incident tegen LHBT's uit te vergroten. Hierdoor houden mensen hun geaardheid liever voor zichzelf en is homoseksualiteit steeds minder zichtbaar in de samenleving.

G. CONCLUSIES

In het rapport wordt elk hoofdstuk afgesloten met deelconclusies, deze volgen hieronder nogmaals. Vervolgens zullen we een antwoord formuleren op de vragen rondom het onderwerp: vijandigheid jegens LHBT's die wij aan het begin van dit rapport hebben gesteld.

Het verkrijgen van eenduidige cijfers over discriminatie is lastig, 70% van de mensen meldt een dergelijke ervaring niet. En daar waar partijen zoals ADB's, politie en MDI discriminatie registreren gebeurt dit op een verschillende manier, volgens verschillende definities en met een wisselende prioriteit voor het onderwerp.

Er is sprake van sterke fluctuaties tussen cijfers in de verschillende jaren. Dit heeft onder meer te maken met uitspraken van politici (raadslid in Amsterdam), publiciteit (campagnes waarbij extra aandacht wordt gevraagd voor het melden van discriminatie) en extra aandacht en prioriteit die politiekorpsen aan het onderwerp geven.

Op basis van cijfers van ADB's en het MDI is een toenemende trend van het aantal discriminatiemeldingen zichtbaar. Hieruit kunnen we echter alleen afleiden dat de bereidheid van mensen om melding te maken van discriminatie is toegenomen. Of discriminatie ook daadwerkelijk is toegenomen mogen we hieruit niet concluderen.

Uit de cijfers van ADB's blijkt dat het bij klachten op grond van homoseksuele gerichtheid veelal gaat om incidenten in de openbare ruimte en in de woonomgeving, zoals uitschelden, mishandeling en pestgedrag door omwonenden²¹.

Het algemene beeld van discriminatieklachten op grond van (homo)seksualiteit in Kennemerland is stabiel en landelijk naar voren kwam. Helaas is maar een klein deel van de werkelijke incidenten zichtbaar in de registratie door BD en politie; 85% meldt zijn of haar discriminatie ervaring niet.

Uit onderzoek van de Onderwijsinspectie komt naar voren dat LHBT's zich op school vaak onveilig voelen. Bijna de helft van de bezochte scholen in het onderzoek heeft een cultuur waarin volgens betrokkenen het thema homoseksualiteit en seksuele diversiteit 'niet bespreekbaar' is. De onderwijsinspectie geeft aan dat leerlingen en leraren allerlei incidenten rondom homoseksualiteit vaak niet melden.

Het BD heeft geen specifiek onderzoek gedaan op scholen maar gaat er van uit dat het landelijke beeld dat door de Onderwijsinspectie wordt geschetst niet afwijkt van de situatie in Kennemerland: op de helft van de scholen kun je maar beter niet voor je homoseksualiteit uitkomen.

Het Pink Panel is geen representatief panel. Het gaat om 45 respondenten met een autochtone achtergrond. De meerwaarde van het Panel is dat het ontwikkelingen laat zien door de metingen in verschillende jaren, er zijn metingen gedaan in 2008 en 2010. Er zijn geen opvallend grote verschillen in uitkomsten zichtbaar tussen 2008 en 2010, met uitzondering van het uitgaan.

Het algemene gevoel van onveiligheid is beduidend hoger dan men uit de eigen ervaringen zou verwachten.

Ongeveer de helft van de respondenten voelt zich regelmatig onveilig. Circa de helft meent niet hand in hand te kunnen lopen in de eigen woonwijk en vindt dat de eigen gemeente het afgelopen jaar onveiliger is geworden voor LHBT's.

Percentages over de eigen ervaringen met intolerantie of discriminatie lopen uiteen van 10% (op het werk) tot 14% (in de eigen wijk).

²¹ Rapport van Art.1 over discriminatie en homoseksuele gerichtheid

Uit onderzoek blijkt dat de acceptatie in Nederland in het algemeen toeneemt, maar de LHBT-organisaties/plaforms geven aan dat er tegelijkertijd talloze situaties en groepen zijn voor wie deze tendens niet opgaat en er soms zelfs sprake is van schijntolerantie.

De werkelijkheid is niet altijd in onderzoeksresultaten en cijfers te vatten. Uit de cijfers blijkt dat de situatie 'meevalt' terwijl ook bekend is dat de meerderheid van de mensen hun discriminatie ervaringen niet meldt.

Het algemene idee is dat mensen minder openlijk homoseksueel zijn. Wellicht deels als gevolg van een harder en minder tolerant klimaat in Nederland, waar overigens alle minderheden last van hebben.

De invloed van de media is lastig in te schatten. De media hebben veel en positieve aandacht voor activiteiten van COC's en roze organisaties. Maar media creëren ook angst door elk incident tegen LHBT's uit te vergroten. Hierdoor houden mensen hun geaardheid liever voor zichzelf en is homoseksualiteit steeds minder zichtbaar in de samenleving.

Aan het begin van dit rapport hebben wij enkele vragen gesteld. Deze vragen beantwoorden wij hieronder.

Neemt de maatschappelijke acceptatie van homoseksualiteit in Nederland en Kennemerland toe of af, of blijft het ongeveer gelijk? Zijn het incidenten of zien we structurele ontwikkelingen?

Volgens het SCP neemt de algemene tolerantie en acceptatie in Nederland ten aanzien van LHBT's nog steeds toe. Echter, op een aantal terreinen is sprake van situaties en soms ontwikkelingen die aanleiding geven tot zorg.

Allereerst is op scholen, volgens de onderwijsinspectie, vaak sprake van een onveilig klimaat voor LHBT's. Ongeveer de helft van de onderzochte scholen heeft een cultuur waarin volgens betrokkenen het thema homoseksualiteit en seksuele diversiteit 'niet bespreekbaar' is. Hierover is echter geen lange termijn onderzoek beschikbaar.

Ten tweede blijkt uit onderzoek op de werkvloer dat circa 8% van de LHBT's soms of regelmatig discriminatie ervaart op het werk. Dit percentage is over de afgelopen paar jaar redelijk stabiel gebleven. De CGB, die hier nader onderzoek naar heeft gedaan, stelt dat de meest voorkomende bejegeningproblemen die LHBT's op de werkvloer ervaren en signaleren vooral verband blijken te houden met opmerkingen en zogenaamde grapjes die een alledaags onbehagen tot gevolg hebben.

Op de derde plaats is het aantal klachten bij ADB's op grond van (homo)seksuele gerichtheid in absolute zin flink toegenomen en ook procentueel is sprake van een toename: van 3% in 2002 naar ongeveer 8% van het totale aantal klachten in 2010²². Het gaat hierbij vooral over incidenten op straat of in de eigen buurt, bijvoorbeeld burenruzies. Deze cijfers leiden echter niet automatisch tot de conclusie dat discriminatie is toegenomen. Er kunnen verschillende factoren een rol spelen zoals de toegenomen meldingsbereidheid, bijvoorbeeld als gevolg van meer aandacht in de media.

Tot slot is op internet sprake van een toenemende trend van vijandige uitlatingen jegens LHBT's. In 2001 telde het MDI 39 vijandige uitingen tegen LHBT's, in 2009 zijn dat er 132, terwijl in 2010 het aantal weer sterk gedaald is naar 61.

Voor Kennemerland zullen de conclusies van de landelijke onderzoeken waarschijnlijk niet anders uitpakken. Specifiek onderzoek naar discriminatie en veiligheidsgevoelens van LHBT's in deze regio wordt gedaan middels het Pink Panel, het digitale onderzoekspanel van het BD. Ook de klachten die het BD registreert bieden zicht op de regionale omstandigheden.

De resultaten uit het Pink Panel zijn niet eenduidig. De situatie in 2008 zoals geschetst door de respondenten baarde nog niet echt zorgen, vooral omdat het aantal eigen negatieve

²² Hierbij dient rekening te worden gehouden met een andere samenstelling van het aantal ADB's dat cijfers heeft aangeleverd. De cijfers in 2010 zijn gebaseerd op de ADB's die zijn aangesloten bij de LBA, landelijke branchevereniging adb's.

ervaringen beperkt was. Twee jaar later meent bijna de helft dat de situatie ongeveer gelijk is gebleven, maar geeft ongeveer een vijfde aan dat er (veel) meer intolerantie en discriminatie is dan twee jaar geleden. Ongeveer een derde van de respondenten heeft tot nu toe geen ervaring met discriminatie.

Het Bureau Discriminatiezaken heeft in de periode 2006-2010 55 klachten met betrekking tot discriminatie, vijandige bejegening, intimidatie en geweld in Kennemerland geregistreerd. Dat is ongeveer een incident per maand. Er is geen sprake van een toename van het aantal incidenten. Het is algemeen bekend dat er sprake is van onderrapportage. Er wordt weinig gemeld omdat mensen deze ervaringen min of meer voor lief nemen of omdat men er min of meer 'gewend' aan is geraakt.

Uit de reacties van de verschillende belangenorganisaties kunnen we opmaken dat het gevoel van veiligheid door LHBT's de laatste jaren minder lijkt te zijn geworden en men minder open wil of kan zijn over de seksuele geaardheid. 'Homo' is het meest gebruikte scheldwoord op het schoolplein en een deel van de leerlingen en docenten komt liever niet (meer) voor hun geaardheid uit. Daarnaast heeft een groot deel van de verzorgingshuizen geen interesse in aandacht voor homoseksualiteit en sportclubs willen het thema ook liever niet benoemen. Daarentegen komen er weinig concrete incidenten van discriminatie en agressie naar voren.

Is er sprake van een toename van vijandige bejegening (verbale agressie, pesten, bedreiging en geweld) of uitsluiting (buitensluiten van homoseksuelen)?

De landelijke cijfers van de ADB's, het MDI en de politie wijzen in de richting van een toename van het aantal meldingen van discriminatie incidenten tegen LHBT's. Zoals eerder gezegd moeten we voorzichtig zijn om hieruit te concluderen dat discriminatie is toegenomen.

In Kennemerland zien we geen structurele toename van het aantal incidenten. De helft van de 55 discriminatieklachten die de afgelopen jaren door het BD werden geregistreerd gaat over vijandige bejegening: beledigen, uitschelden, pesten. In bijna een kwart van de gevallen is sprake van geweld. Dit is een hoog aandeel van geweld in vergelijking met andere discriminatiegronden. We zien echter geen duidelijke toe- of afname van het geweld.

Hoe groot is de rol van beeldvorming in de media? Ervaren LHBT's zelf daadwerkelijk meer negativiteit of discriminatie in hun directe omgeving of voelen zij zich minder veilig als gevolg van de berichtgeving in de media?

Media beïnvloeden de veiligheidsgevoelens van LHBT's. Uit onderzoek van Bureau Discriminatiezaken Hollands Midden en Haaglanden²³ komt naar voren dat ruim 70% van de LHBT's de media als hun belangrijkste informatiebron over discriminatie noemen.

In de afgelopen jaren is het geweld jegens homoseksuele mannen en lesbiennes in onder andere Amsterdam en Utrecht regelmatig in het nieuws geweest.

In 2008 bleek uit het Pink Panel dat een groot deel van de respondenten zich kwetsbaar voelt: ruim de helft van de respondenten hoort steeds meer verhalen van intolerantie jegens homoseksuelen en bijna de helft van de respondenten meent niet hand in hand te kunnen lopen in de eigen woonwijk

Dit, terwijl tussen de 80% en 90% van de respondenten geen concrete discriminatie op het werk of op straat hebben ondervonden.

De helft van de respondenten van het Pink Panel geeft in 2010 aan dat de situatie op het gebied van intolerantie en discriminatie ongeveer gelijk is gebleven ten opzichte van twee jaar

²³ 'Buiten Beeld'. Een verkennend onderzoek naar homodiscriminatie in Den Haag en Omgeving,

geleden. Daarentegen geeft ongeveer een vijfde aan dat er (veel) meer intolerantie en discriminatie is dan in 2008. Een derde heeft tot nu toe geen discriminatie ondervonden. Ook bij deze tweede meting wordt duidelijk dat LHBT's zich veelvuldig onveilig voelen, maar zelf relatief weinig te maken krijgen met discriminatoire incidenten. Het veiligheidsgevoel, kortom, staat onder druk, ook al is dit niet altijd reëel en wordt dit regelmatig gevoed door berichtgeving in de media.

H. AANBEVELINGEN: ACTIE

In voorgaande hoofdstukken zijn veel bevindingen gepresenteerd. Uit de conclusies leiden wij, als Bureau Discriminatiezaken, af dat actie tegen intolerantie en discriminatie van LHBT's nog steeds noodzakelijk is. In onderstaand hoofdstuk geven wij een voorzet voor de te ontwikkelen activiteiten.

Doordat veel incidenten niet strafbaar zijn conform het Wetboek van Strafrecht en repressie alleen niet volstaat, is het noodzakelijk dat ook andere instanties dan politie en justitie hun verantwoordelijkheid nemen om anti-LHBT gedrag te bestrijden en, nog beter, te voorkomen.

Antidiscriminatiebureaus (ADB's) hebben hierin een uitgesproken taak. De bureaus bieden slachtoffers bijstand en kunnen verschillende instrumenten inzetten ter verbetering van de situatie zoals bemiddeling of de zaak aanbrengen bij de Commissie Gelijke Behandeling. Het Bureau Discriminatiezaken (BD) is een van deze ADB's met als werkterrein Kennemerland.

Het BD geeft voorlichting op scholen over vooroordelen, over 'anders' (iedereen is anders) zijn en over seksuele diversiteit. Homoseksualiteit komt altijd aan de orde. Door homoseksualiteit bespreekbaar te maken binnen een schoolcultuur kunnen het begrip en de tolerantie voor 'anders zijn' toenemen.

Het SCP heeft gesignaleerd dat er een sterke relatie kan worden gelegd tussen anti-homo gevoelens en een laag opleidingsniveau (en hoge religiositeit). Ook staan mannen veel negatiever tegenover homoseksualiteit dan vrouwen. Deze conclusie kan het BD vertalen naar meer specifieke (voorlichtings)activiteiten in Kennemerland. Bijvoorbeeld door meer voorlichting te geven op Vmbo-scholen en praktijkonderwijs dan op HAVO-VWO-scholen.

De onderwijsinspectie heeft een speciale brochure uitgegeven 'Anders zijn is van iedereen' waarmee de inspectie de kennis wil vergroten over de jeugdcultuur in relatie tot homoseksualiteit. Ook wil ze (school) bestuurders handvatten aanreiken om diversiteit, en daarbinnen homoseksualiteit, bespreekbaar te maken op scholen.

Het BD wil in overleg met het VIOS (Veilig In en Om School), een netwerk van scholen waaraan veiligheidscoördinatoren deelnemen, het onderwerp hoger op de agenda van scholen zetten. Een veilige leeromgeving, die ook veilig genoeg is om voor je geaardheid uit te komen, bevordert de leerprestaties en het werkplezier.

Het is bovendien een wens van het BD dat homoseksualiteit en discriminatie in het algemeen worden opgenomen in de VIOS-enquête.

Zojuist (eind juni 2011) heeft de Tweede Kamer in overgrote meerderheid gestemd voor voorlichting over homo- en transseksualiteit op elke school in Nederland. In mei liet minister Van Bijsterveldt nog aan de Tweede Kamer weten dat ze weigert om voorlichting over homoseksualiteit en genderidentiteit op school verplicht te stellen. Het is afwachten of en wanneer de regering gehoor geeft aan de eis van de Kamer.

Het Pink Panel van het BD heeft een monitorfunctie, een antenne functie. Het aantal deelnemers zal echter moeten toenemen opdat de onderzoeksresultaten gebaseerd zijn op grotere aantallen respondenten. Ze krijgen hierdoor meer zeggingskracht. Het BD zal fors inzetten op de verhoging van het aantal Pink Panel deelnemers. We streven naar minimaal 100 deelnemers eind 2012 onder meer door actieve werving op websites voor LHBT's en het bezoeken van LHBT-activiteiten en -evenementen.

Uit de cijfers van ADB's blijkt dat het bij klachten homoseksuele gerichtheid veelal gaat om incidenten in de openbare ruimte en in de woonomgeving, zoals uitschelden, mishandeling en pestgedrag door omwonenden²⁴. Het BD zal daar waar mogelijk politie en buurtbemiddeling

²⁴ Rapport van Art.1 over discriminatie en homoseksuele gerichtheid

informereren over het feit dat zodat zij alert dienen te zijn op situaties die ten koste gaan van de veiligheidsgevoelens van LHBT's.

Belangenorganisaties van LHBT's: uit onderzoek blijkt dat 85% van de inwoners in Kennemerland met een discriminatie ervaring dit niet meldt en daarmee komen deze incidenten dus ook niet in de cijfers terecht. Dit komt omdat mensen bijvoorbeeld menen dat melden niet helpt, er geen aandacht aan willen besteden of het niet belangrijk genoeg vinden om te melden. Daarnaast is het zo dat mensen soms ook niet weten waar ze discriminatie kunnen melden, als ze zich al realiseren dat het om discriminatie gaat. Het is van belang dat belangenorganisaties van LHBT's die in hun werk met discriminatie op grond van seksuele gerichtheid te maken krijgen, zoveel mogelijk doorverwijzen naar het BD. Ook hier zal het BD flink op inzetten door het trainen van sleutelpersonen in het herkennen van discriminatie.

Gemeenten: naast het werkgeverschap, een rol die verplichtingen jegens werknemers met zich meebrengt, heeft een gemeente ook een voorbeeldfunctie voor burgers. Het uitdragen van acceptatie en het ondersteunen van emancipatie van LHBT's is iets waarin een gemeente zich actief kan opstellen; bijvoorbeeld om in gemeentelijke visuele communicatie-uitingen ook eens een stel van gelijk geslacht te laten zien. Of door het verstrekken van informatie over homoseksualiteit op de gemeentelijke website, in de gemeentegids of bij het WMO-loket.

Uit verschillend onderzoek komt naar voren dat LHBT's vooral onveiligheid ervaren in de eigen wijk, op straat en tijdens het uitgaan. Dit kan worden geagendeerd voor het overleg in de commissies bestuur en de 'veiligheidsdriehoek'.

Daarnaast kan een gemeente subsidie beschikbaar stellen voor voorlichting op onder meer scholen, en pleit het BD voor beleid op het gebied van 'homo-ontmoetingsplekken': hoe gaan gemeente en politie hiermee om.

Het BD verwijst gemeenten naar de publicatie De Roze Kaart, een inventarisatie van homobeleid van 57 gemeenten in Noord-Holland²⁵.

Haarlem Roze Stad²⁶

Speciaal in dit slothoofdstuk willen we onze aandacht nog richten op het feit dat Haarlem in 2011 Koplopergemeente is geworden en in 2012 Roze Stad zal zijn. Dat laatste betekent onder andere dat de landelijke Roze Zaterdag in 2012 in Haarlem zal worden gevierd. De organisatie van Haarlem Roze Stad wil dat het gehele jaar 2012 in het teken staat van feesten en ontspanning. Maar wil men ook inhoudelijke debatten voeren en sportactiviteiten organiseren en hoopt dat er zo weer meer ruimte ontstaat voor sociaal-maatschappelijke, etnische en culturele verscheidenheid en verschillen in leefstijl en seksuele identiteitsvorming. Het te verwachten effect van Haarlem Roze Stad is dat homoseksuelen, lesbische vrouwen, biseksuelen en transgenders in de stad op allerlei terreinen steeds zichtbaarder worden. De vraag is welke uitwerking dit zal hebben op de sfeer in de stad. Zijn Haarlemmers tolerant of zal er sprake zijn van een toename van het aantal incidenten op grond van homoseksuele gerichtheid?

Dit rapport kan worden gezien als een 0-meting, een beschrijving van de roze stand van zaken in Haarlem in 2011. Het zal zeker interessant worden om te zien hoe de zaken zich ontwikkelen tijdens en na het roze jaar.

²⁵ Nieuwe publicatie van de Roze Kaart in november 2011. Zie ook www.eenblozendeprovincie.nl

²⁶ www.haarlemrozestad.nl

Bijlage 1. Oordelen CGB op grond van homoseksuele gerichtheid 2008-2010

2010-169 De stichting wilde balpennen laten bedrukken bij een bedrijf. De stichting is van mening dat het bedrijf onderscheid op grond van homoseksuele gerichtheid heeft gemaakt door haar als klant te weigeren. Het bedrijf heeft betwist dat de stichting is geweigerd als klant. Wel heeft het bedrijf geweigerd om een bepaalde tekst te bedrukken omdat de tekst indruist tegen de geloofsovertuiging. Op grond van de gelijke behandelingswetgeving is de stichting ontvankelijk in haar verzoek, omdat zij statutair als doel heeft de belangen te behartigen van personen met een homo- of biseksuele gerichtheid. De Commissie toetst daarom of het bedrijf jegens de stichting onderscheid heeft gemaakt. Uit hetgeen de stichting zowel schriftelijk als mondeling naar voren heeft gebracht, concludeert de Commissie dat de stichting geen feiten heeft aangevoerd waaruit zou kunnen blijken dat het bedrijf haar als klant heeft geweigerd. Ook anderszins is het de Commissie niet gebleken dat het bedrijf de stichting als klant heeft geweigerd. De Commissie oordeelt dan ook dat niet gebleken is dat de stichting als klant is geweigerd.

2010-137 Een homoseksuele man solliciteert bij een orthopedagogische praktijk. In het kader van de sollicitatie neemt de man vervolgens deel aan een weekend voor kinderen dat de praktijk organiseert. Na het weekend wordt de man afgewezen voor de functie. De man stelt dat dit is gebeurd vanwege zijn homoseksuele gerichtheid. In een evaluatiegesprek dat hij na afloop van het weekend met de praktijk heeft gevoerd, zou onder andere tegen hem zijn gezegd: "Je kunt gewoon zien dat je homo bent, niet overdreven, maar je ziet het wel en ik merk dat anderen daar veel moeite mee hebben". De praktijk heeft aangegeven dat de man is afgewezen vanwege zijn te softe aanpak van kinderen die structuur nodig hebben. Zijn homoseksualiteit is enkel ter sprake gekomen nadat uitvoerig uitleg is gegeven over waarom hij niet geschikt is voor de functie, aldus de praktijk. Ter zitting erkent de praktijk dat in het evaluatiegesprek tegen de man is gezegd dat zijn houding heel erg homo-achtig overkomt. De Commissie oordeelt op grond hiervan dat sprake is van een vermoeden dat dit een rol heeft gespeeld bij de afwijzing. De praktijk heeft vervolgens niet bewezen dat dit niet het geval is geweest. Verboden onderscheid.

2010-135 Een medewerker in tijdelijke dienst bij een keukencentrum klaagt erover dat hij door collega's en leidinggevenden is gediscrimineerd vanwege zijn homoseksuele gerichtheid. Zo zouden collega's telkens zogenoemde verwijfde bewegingen hebben gemaakt als hij in de buurt was.

De Commissie stelt vast dat de assistent-bedrijfsleider in een vergadering aan de medewerker heeft gevraagd of hij gooide zoals hij zwaaide, waarbij de assistent-bedrijfsleider een zogenoemd verwijfd zwaaigebaar maakte. Bij deze vergadering waren de bedrijfsleider en andere collega's van de medewerker aanwezig. De Commissie is van oordeel dat hierdoor de waardigheid van de medewerker is aangetast en een kwetsende omgeving is gecreëerd. Daarmee is sprake van intimidatie.

De medewerker heeft het gebeuren tijdens de vergadering aangekaart bij de commercieel directeur van het bedrijf. De directeur zag na onderzoek geen aanleiding om maatregelen te nemen.

De Commissie oordeelt dat sprake is van strijd met de wet door de wijze waarop de klacht van de medewerker is behandeld. Na het voorval tijdens de vergadering heeft de medewerker zich met psychische klachten ziek gemeld. Vervolgens is zijn arbeids-overeenkomst niet verlengd. Dit hield verband met de arbeidsongeschiktheid van de man, die werd veroorzaakt door de intimidatie op de werkvloer. De Commissie oordeelt dat gelet op dit verband sprake is van verboden onderscheid op grond van seksuele gerichtheid bij het niet verlengen van de arbeidsovereenkomst.

2010-98 (3 gronden) Een oud-militair meent dat bij de omzetting van zijn militaire pensioen naar een pensioen conform burgerlijk recht, ten onrechte rekening is gehouden met de seksuele gerichtheid van de militair en met het geslacht en de leeftijd van de partner van de

militair. Dit leidt hij af uit de factoren die een rol spelen bij de berekening van de contante waarde van de pensioenaanspraken. En uit de verschillende berekeningen die gelden voor mannelijke militairen met een vrouwelijke partner, vrouwelijke militairen met een mannelijke partner en voor militairen met een partner van hetzelfde geslacht. De Commissie is van oordeel dat de oud-werkgever overtuigend heeft betoogd dat de door de man genoemde variabelen alleen een rol spelen bij de berekening van de hoeveelheid geld die moet worden gereserveerd om de pensioenaanspraken te kunnen uitkeren. De factoren spelen echter geen rol bij de berekening van de hoogte van de uitkering. De Commissie beoordeelt daarnaast nog ambtshalve of in de regeling verboden onderscheid wordt gemaakt op grond van burgerlijke staat. Dat is niet het geval. In de regeling wordt wel onderscheid gemaakt op grond van burgerlijke staat, maar dit onderscheid valt onder de uitzondering van artikel 5, zesde lid, AWGB.

2010-92 Een leerling-bakker klaagt bij de Commissie over discriminatie op de werkvloer. Hij zegt door zijn werkgever te zijn aangesproken als "homo" en "flikker". Ook zijn deze termen op zijn pen geschreven die hij gebruikt tijdens het werk. De werkgever ontkent ooit deze termen te hebben gebruikt om de leerling-bakker aan te spreken. Getuigenverklaringen bevestigen de stellingen van de werkgever. Er is daarom geen bewijs dat de werkgever de leerling-bakker heeft gediscrimineerd. Wel is komen vast te staan dat een collega op een pen van de leerling-bakker de woorden "homo" en "flikker" heeft geschreven. De werkgever heeft deze collega daar op aangesproken. Geen verboden onderscheid.

2010-71 Lesbische gehandicapte vrouw klaagt over discriminatie vanwege leeftijd en handicap door medegebruikers van een lesbo-chatsite. Toegang bieden tot een chatsite is het aanbieden van een dienst. Discriminatie daarbij op grond van leeftijd of handicap valt echter buiten het bereik van de gelijke behandelingswetgeving. De Commissie kan daarom de klacht niet in behandeling nemen. De klacht van de vrouw over discriminatie op grond van seksuele gerichtheid door personeel van de website wordt wél door de gelijkebehandelingswetgeving bestreken. Voor deze klacht ziet de Commissie echter onvoldoende bewijs in een door de vrouw overgelegde tekst. De verweerder betwist de discriminatie en de echtheid van het stuk kan niet worden vastgesteld. De klacht over onzorgvuldige klachtbehandeling naar aanleiding van haar verwijdering van de site vindt de Commissie ongegrond. De vrouw heeft namelijk pas bij de Commissie zonder enig bewijs gesteld heeft dat haar verwijdering verband hield met haar seksuele gerichtheid. Dit heeft de beheerder van de chatbox dus niet in de klachtbehandeling kunnen betrekken.

2010-40 Een stichting die ten doel heeft de bevordering van emancipatie en zelfbewustmaking van homoseksuelen, heeft een verzoek ingediend bij de Commissie over de beheerder van een natuurgebied. Dit natuurgebied is opengesteld voor burgers om te recreëren en te genieten van de natuur. In het gebied bevinden zich twee homo-ontmoetingsplaatsen. De stichting stelt dat de beheerder onderscheid maakt op grond van homoseksuele gerichtheid door bosschages te snoeien en kappen bij één van deze homo-ontmoetingsplaatsen en door bij het enige pad naar de andere ontmoetingplaats een verboden-toegangsbord te plaatsen. De stichting stelt voorts dat de beheerder deze maatregelen uitsluitend verricht bij de homo-ontmoetingsplaatsen om zo vooral homoseksuelen te benadelen. De Commissie oordeelt dat geen sprake is van verboden onderscheid bij het aanbieden van toegang tot een dienst. Homo- en heteroseksuelen kunnen immers op gelijke wijze van het natuurgebied gebruik maken. Voor iedereen geldt op gelijke wijze dat er snoei- en kapwerkzaamheden zijn verricht en ook het verboden-toegangsbord geldt voor iedereen gelijk. De Commissie stelt daarnaast vast dat nergens uit blijkt dat de beheerder bewust bezoekers van homo-ontmoetingsplaatsen benadeelt. Uit de overgelegde stukken en de toelichting ter zitting blijkt dat de snoei- en kapmaatregelen zich over een gebied uitstrekken dat veel groter is dan de homo-ontmoetingsplaatsen. Geen strijd met de wet.

2010-32 Een bedrijf heeft geweigerd in te gaan op de offerteaanvraag van een stichting die sporttoernooien organiseert voor homoseksuelen om handdoeken te bedrukken met een tekst die verwijst naar een gaysporttoernooi. Hiervoor deed het bedrijf een beroep op zijn godsdienstige overtuiging. Het bedrijf was wel bereid aan deze stichting handdoeken te leveren met een tekst die niet verwijst naar de homoseksuele gerichtheid van de sporters. De Commissie overweegt dat het aanbod van het bedrijf, blijkens zijn website, beperkt is, in die zin dat geen teksten worden gedrukt die Godonterend zijn, die (mogelijk) aanstootgevend kunnen zijn en die bedoeld zijn voor activiteiten waar het bedrijf principieel niet achter kan staan. De gelijkebehandelingswetgeving legt aanbieders geen verplichting op om bepaalde goederen of diensten te vervaardigen of te verkopen, ongeacht de reden waarom zij bepaalde goederen of diensten niet willen vervaardigen of verkopen. Wel vereist deze wetgeving dat wat er aan goederen of diensten wordt aangeboden voor een ieder openstaat en daarvan geen beschermde groepen worden uitgesloten. Hieraan was in dit geval voldaan. Het bedrijf wilde handdoeken met bepaalde teksten immers aan niemand leveren. Geen onderscheid op grond van homoseksuele gerichtheid.

2010-19 Een beachclub hanteert voor feesten die zij organiseert de huisregel "heren verplicht met dames". Met deze huisregel wordt relevantie toegekend aan het geslacht van de bezoeker, in die zin dat mannelijke bezoekers vergezeld dienen te zijn van een vrouw. Hierdoor wordt verboden direct onderscheid op grond van geslacht gemaakt. Daarnaast wordt indirect onderscheid op grond van homoseksuele gerichtheid gemaakt, omdat deze huisregel homoseksuele mannen treft. Zij kunnen immers in tegenstelling tot heteroseksuele mannen niet met hun partner een feest bezoeken. Anders dan bij direct onderscheid is indirect onderscheid niet verboden indien hiervoor een objectieve rechtvaardiging aanwezig is. De bestuurder van de beachclub heeft toegelicht dat deze huisregel wordt gehanteerd om de goede sfeer te kunnen waarborgen. De bestuurder heeft echter zelf verklaard deze regel in de praktijk niet toe te passen. Bovendien is er een alternatief voorhanden waarmee de goede sfeer kan worden gewaarborgd. Er kunnen immers huisregels worden opgenomen die zien op het gedrag van bezoekers, waarmee geen onderscheid wordt gemaakt. Verboden indirect onderscheid op grond van homoseksuele gerichtheid.

2009-31 De Commissie beoordeelt in deze zaak eerst het beleid van een ziekenhuis om geen IVF-behandelingen te bieden aan paren die gebruik moeten maken van een spermadonor. De zaak volgt op het verzoek van een vrouw/vrouw-paar. Het beleid leidt tot indirect onderscheid op grond van seksuele gerichtheid. Dit onderscheid is objectief gerechtvaardigd. Het ziekenhuis biedt geen behandelingen aan waarbij donorsperma wordt gebruikt en maakt geen uitzondering op deze regel voor bekende, door een paar zelf meegenomen donoren. Daarmee leeft zij wettelijke regels na omtrent het gebruik en de behandeling van donorsperma voor IVF-behandelingen. Deze wettelijke regels geven aanleiding om het oordeel onder de aandacht van de verantwoordelijke minister te brengen. Vervolgens beoordeelt de Commissie de uitvoering van het beleid in de praktijk, naar aanleiding van na de zitting door het paar ingebrachte informatie. Omdat het ziekenhuis zich met een beroep op het medisch beroepsgeheim verschoont van het geven van een inhoudelijke reactie, kan de Commissie niet onderzoeken of het vermoeden van onderscheid dat door de nieuwe informatie is gewekt, is gevestigd. Het (proces)risico daarvan dient bij het ziekenhuis te liggen. De systematiek van de gelijkebehandelingswetgeving noopt tot de conclusie dat het ziekenhuis in de praktijk onderscheid maakt op grond van seksuele gerichtheid.

2009-91 Een vrouw werkt via een uitzendbureau voor een bedrijf dat actief is op de waterzuiveringsmarkt. Na ongeveer een half jaar wordt de inleenperiode per direct beëindigd. De vrouw heeft kort daarvoor een gesprek gehad met een leidinggevende, waarin deze een opmerking maakte over haar geaardheid. Zij meent daarom, en omdat zij overigens geen reden zag voor een beëindiging van de inleenperiode, dat haar seksuele gerichtheid aan het ontslag ten grondslag lag. Daarnaast voelt zij zich door de opmerking van de leidinggevende op discriminatoire wijze bejegend. De leidinggevende heeft de opmerking evenwel in een

ander daglicht geplaatst: hij sprak niet over haar seksuele gerichtheid, maar over haar aard, haar karakter. De Commissie ziet geen aanleiding aan die uitleg te twijfelen. Nu daarnaast is komen vast te staan dat er wel degelijk kritiek was op het functioneren van de vrouw – hoewel deze niet als zodanig op haar is overgekomen – is de Commissie van oordeel dat geen feiten zijn aangedragen die kunnen doen vermoeden dat sprake was van onderscheid op grond van seksuele gerichtheid. De vrouw heeft nadat zij was ontslagen via een anti-discriminatiebureau een klacht ingediend bij het bedrijf. De wijze waarop het bedrijf de klacht van de vrouw heeft behandeld, acht de Commissie niet in strijd met de wet.

2008-35 Een man, van Arubaanse afkomst en homoseksueel, heeft bij een theater gesolliciteerd naar de functie van gastheer. Het theater heeft hem afgewezen. De man meent dat hij is afgewezen vanwege zijn ras en/of homoseksuele gerichtheid. De Commissie oordeelt dat de man geen feiten heeft aangevoerd die het door hem gestelde onderscheid op grond van ras en/of seksuele gerichtheid kunnen doen vermoeden.

2008-50 Een bedrijf handelt in strijd met de wet door niet te voldoen aan de zorgverplichting en maakt onderscheid op grond van seksuele gerichtheid bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst.

Een homoseksuele man werkt als postbode. Op de werkvloer worden door zijn collega's zowel in het algemeen opmerkingen over homoseksualiteit gemaakt als tegen de man persoonlijk. De leidinggevenden waren op de hoogte van zowel de sfeer op de werkvloer als van het feit dat de man hierover klaagde. Leidinggevenden van de man maakten niet zelf de opmerkingen maar gedoogden de sfeer op de werkvloer. Hierdoor handelt het bedrijf in strijd met de wet door niet te voldoen aan haar zorgverplichting. Na twee jaar ziekte is de arbeidsovereenkomst met de man beëindigd. Vaststaat dat de man heeft moeten werken in een sfeer waarin hij zich gediscrimineerd heeft gevoeld. Deze discriminatoire bejegening is één van de elementen in een keten van gebeurtenissen die er uiteindelijk toe heeft geleid dat de man is benadeeld in zijn kansen op een geslaagde re-integratie en in het herstel van zijn ziekteproces. Daarmee maakt het bedrijf onderscheid op grond van seksuele gerichtheid bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst.

Bijlage 2 Registratie van klachten en meldingen bij het Bureau Discriminatiezaken 2006-2010

2010

1. De verdachte heeft een ander beledigd door hem uit te schelden voor 'kankerhomo'.
Hoofddorp / Haarlemmermeer, vijandige bejegening, openbare ruimte.
2. Aangever liep met zijn vriend in een winkelcentrum in Beverwijk toen zij werden uitgescholden voor 'kankerhomo's'.
Beverwijk, vijandige bejegening, openbare ruimte.
3. In een bowlingcentrum kreeg een man een kopstoot. Dit gebeurde nadat de verdachte hem op zijn seksuele gerichtheid had aangesproken en het slachtoffer niet met de verdachte mee wilde lopen.
Haarlem, geweld, horeca/vrije tijd.
4. In de motorkap van een auto was gekrast: T. homo. T. is de zoon van de aangeefster.
Bloemendaal, via politie, bekladding, openbare ruimte.
5. In een restaurant werden een man en zijn echtgenoot geconfronteerd met een aangeschoten medebezoeker die zich op discriminerende en beledigende toon over homo's en mensen met een donkere huidskleur uitliet. Toen de (Marokkaanse) eigenaar ingreep werd ook hij uitgemaakt voor 'vieze bruine' en kreeg hij een duw. Hoewel de eigenaar een duw terug gaf is de zaak verder niet geëscaleerd. De eigenaar wilde geen aangifte doen. Ter signalering.
Haarlem, vijandige bejegening, horeca.
6. Nadat mannelijke aangever twee mannen mee naar huis had genomen voor seks werd hij bedreigd met messen en beroofd.
Haarlem, via politie, geweld, privésfeer.
7. Diverse verhalen via de achterban van Gay Haarlem over anti-LHBT incidenten.
Haarlem, vijandige bejegening, diverse publieke locaties/horeca/openbare ruimte.
8. In een straat in Hoofddorp is op diverse muren met verf het woord 'homo' gespoten.
Hoofddorp / Haarlemmermeer, via politie, bekladding, openbare ruimte.
9. Een cliënt vertelt: ik ben een man, maar kleeft mij als vrouw. Ik ben transgender. Lopend op de Kruisstraat te Haarlem werd ik opeens aangesproken door een Marokkaanse jongeman in een auto met een zonnebril op met de zin: *hé vriend wat zijn we aan het doen?* Ik loop door maar met mijn rechterhand vorm ik het middelvinger-teken, maar gehouden tegen een papieren gevouwen stadsplattegrond naar hem toe. Hij zegt: *je mag dan wel een vrouw zijn, maar je bent gewoon een travestiet. En je kunt je vinger wel opsteken, maar die breek ik gewoon.* Er is dus sprake van lastigvallen, intimideren en bedriegen. Ik loop door. En hij rijdt verder. Ik maak dit soort dingen dagelijks mee.
Haarlem, vijandige bejegening, openbare ruimte.

2009

1. Cliënt woont met zijn partner in Zwanenburg en sinds kort hebben ze nieuwe burens. Die burens hebben een zwembad en twee puberkinderen, die al hun vriendjes uitnodigen om te komen zwemmen. Dit veroorzaakt veel kabaal, ook 's avonds na elf uur. In eerste instantie hebben cliënten vriendelijk gevraagd of het wat rustiger kan,

maar daaraan werd geen gehoor gegeven. Uiteindelijk werd een herhaald verzoek beantwoord met een scheldkannonade, waarbij cliënten werden uitgemaakt voor kankerhomo's. De politie deed moeilijk over het opnemen van een aangifte. In eerste instantie is er geen aangifte opgenomen, na inschakeling van het BD gebeurde dit wel. Het heeft uiteindelijk geleid tot een rechtszaak.

Zwanenburg / Haarlemmermeer, vijandige bejegening, belediging, buurt/wijk.

2. Cliënt heeft problemen met zijn voorman. Zijn voorman maakt vervelende opmerkingen naar hem toe over zijn seksuele gerichtheid.
Hoofddorp / Haarlemmermeer, vijandige bejegening, arbeidsmarkt.
3. Vrouw houdt dreigend een champagnefles in de lucht en zegt: 'ik stop hem in je homoreet',
Haarlem, via politie, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
4. Cliënt meldt zich, 18 jaar oud. *'Ongeveer 4 jaar geleden ging ik vaak uit in de House/Hardcorescene in Nederland, ontmoette daar mensen en ben daar dan ook 4 jaar in blijven hangen. Toen ik er voor uit kwam dat ik eigenlijk op jongens val in plaats van op meisjes, schrok meer dan de helft daar erg van en ik heb nu dus ook met bijna niemand meer contact. Meerdere keren ben ik 's nachts al opgebeld met doodsb bedreigingen of opmerkingen als: KANKER HOMOOOO. Ook onder foto's van mijzelf die op internet staan worden zulke opmerkingen geplaatst. Ik heb dit al eerder gemeld bij meldpunt discriminatie maar ik snap het nut eigenlijk niet echt. Er wordt verder niks mee gedaan door het bureau zelf, ze hebben mij geadviseerd naar de politie te stappen.. Wat ik dus echt niet van plan ben, want dan vertel ik dit verhaal over een paar weken ook niet meer na. So what's the whole point?'*
Haarlem, bedreiging, privé sfeer.
5. Op de dag van manifestatie 'gewoon homo zijn' is op de deur van de lokatie van de bijeenkomst een brief geplakt met tekst: *'Wij nodigen jullie uit BofKonten! Voor een rondje kontjenuken (je weet wel, in dat bruine poepgaatje!) Heerlijk, jullie burgervader!'*
Heemskerk, vijandige bejegening, pamflet, horeca.
6. Cliënt heeft contact opgenomen via het klachtenformulier. Omschrijving van de klacht: *Mensen van buitenlandse afkomst discrimineren mij altijd. Ze lachen me uit, bedreigen me. Ze discrimineren homo mensen. Niet acceptabel, ze schelden me altijd uit, slaan me in elkaar, spugen op me. Stomme zwarte mensen.*
Heemstede, geweld, terrein onbekend.
7. Een vrouw had een medebewoonster gezegd dat zij terug moest naar haar eigen land. Tevens had zij iets gezegd over de lesbische relatie.
Haarlem, via politie, vijandige bejegening, privésfeer.
8. In de Dr. Leydsstraat vlakbij het speeltuintje bij de bakker staat op de bovenkant van een paal een hakenkruis en het woord homo geklad.
Haarlem, via politie, bekladding, openbare ruimte.
9. Cliënt is homoseksueel en was samen met zijn partner boodschappen aan het doen bij de Dekamarkt. Cliënt en zijn partner letten even niet op en ineens stonden er twee Poolse dames voor hen in de rij. Cliënt heeft deze dames hier op aangesproken maar werd genegeerd. Aan de kassa kwam cliënt er achter dat deze dames wel degelijk Nederlands praten. Dit escaleerde. De Poolse vrouw zei: 'tyfushomo's'. Cliënt heeft een klacht ingediend bij de bedrijfsleider maar toen waren de Poolse dames al

verdwenen.

IJmuiden / Velsen, vijandige bejegening/belediging, commerciële dienstverlening.

2008

1. Vriend van melder klaagt over politieoptreden in Spaarnwoude op de HOP-locaties. Spaarndam / Haarlemmerliede, omstreden behandeling, sport en recreatie.
2. In december is er op de EO een uitzending die gaat over vrouwen met hart- en vaatziekten. Een vrouw met een homoseksuele gerichtheid wordt opgegeven om mee te doen aan het programma. Zij werd gebeld door de EO om te kijken of zij er geschikt voor is. Cliënte vertelde dat het traject in het ziekenhuis ook heel zwaar voor de partner is. Ze vertelde dat haar partner een vrouw is en ineens werd het stil. De mevrouw van de EO vroeg of het goed was dat ze later zou terugbellen omdat ze even wilde overleggen. Cliënte werd teruggebeld en de mevrouw van de EO vroeg of cliënte niet in de uitzending wilde vertellen dat haar partner een vrouw is, met de uitleg: 'onze kijkers zijn vaak oudere mensen die dit niet willen horen'. Haarlem, omstreden behandeling, media.
3. Man is door zijn buurman uitgescholden met woorden: vuile vieze flikker. Haarlem, via politie, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
4. In het Rozenprieel werd een man door een groepje jongeren herkend en uitgescholden voor kankerhomo. Toen een vriend de groep hierop aansprak, ontstond een vechtpartij waarbij over en weer werd geslagen. Er is vooralsnog geen daderindicatie. Haarlem, via politie, geweld, buurt/wijk.
5. Een man van Marokkaanse afkomst zou door diverse mensen worden uitgemaakt voor homo. Hierdoor ontstond een handgemeen. Nadat beide partijen waren gehoord, is er door de politie bemiddeld en wenste men geen aangifte te doen. Haarlem, via politie, vijandige bejegening, openbare ruimte.
6. Een man meldde dat hij tot tweemaal toe van zijn fiets was gevallen door het gedrag van een bromfietser. Deze had hem toegevoegd: "Ik maak je af vanavond, kanker homo". Betrokkene is homoseksueel en had hier veel last van. Van de bromfietser is niets bekend. Haarlem, via politie, bedreiging, openbare ruimte.
7. Bleek dat op de auto van een bewoner van de Lijsterstraat het woord Homo was gekrast. Vermoedelijk een actie van jeugd uit de buurt. Haarlem, via politie, bekladding, buurt/wijk.
8. Cliënte en haar echtgenote wonen in Beverwijk Ze zijn gepest door een jongen en (vermoedelijk) een vriendje van de kleindochter van cliënte. Ze werden uitgescholden voor: "Oma, vuile homo's". Daarnaast bleven de jongens hinderlijk op straat rondhangen. Beverwijk, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
9. Cliënt meldt: "Er was een tweede jongen bij die probeerde de jongen die mij wilde slaan tegen te houden. De jongen bleef mij echter achtervolgen en heeft ook diverse keren gezegd: "ik maak je dood, vuile homo". Of woorden van gelijke strekking. Ik ben hierna naar mijn huis terug gelopen, ik liep omdat ik mij onveilig voelde achterwaarts. Terwijl ik achterwaarts liep volgde de jongen mij. Hij zei tegen mij: "ik maak je dood", "vuile homo". De woorden "ik maak je dood" heeft hij meerdere keren herhaald. Ook heeft hij geprobeerd mij te slaan met zijn helm. Hij probeerde mij in het

gezicht te raken”.

Bloemendaal, via politie, vijandige bejegening, bedreiging, openbare ruimte.

10. Uit de Telegraaf: Hans Klok doet aangifte van mishandeling. Voor Hans Klok (39) eindigde afgelopen weekeinde een leuk avondje in de Haarlemse binnenstad in een ordinaire vechtpartij. De illusionist was met de 20-jarige J., de zoon van zijn ex-vriend F., op de fiets op weg naar huis, toen hij door vier dronken passanten werd uitgescholden voor kankerhomo. “Ik trek me daar meestal weinig van aan, maar J. reageerde wel op deze walgelijke opmerking”, reageert Hans aangeslagen. “Met name hij kreeg behoorlijke klappen. Ik sloeg ook van me af, maar J. probeerde mij te beschermen, omdat ik natuurlijk niet met een blauw oog op het podium kan staan. Ontzettend lief van hem”. Helaas kwam de politie te laat. “Die agressieve groep was nergens meer te bekennen. De politie heeft nog wel die nacht gezocht. Ik hoop echt dat ze nog gepakt worden. J. moest naar de dokter en heeft een blauw oog. Hij heeft al aangifte gedaan van mishandeling. Dat ga ik deze week ook nog doen”. Verdrietig: “Van dit zinloos geweld wordt heel Nederland doodziek. Alleen al iemand uitschelden voor ‘kankerhomo’ vind ik uitermate ordinair en kwetsend. En dat ze er meteen op los slaan, is natuurlijk helemaal niet te bevatten”. Haarlem, geweld, openbare ruimte.
11. Door een medewerker van Stichting Welzijnswerk Centrum Zuid werd aangifte gedaan van belediging/discriminatie. In een jongerencentrum in Haarlem werd de man uitgescholden voor kankerhomo, en –naam- kankerhomo,. Het is niet duidelijk of aangever de dader kan aanwijzen. Haarlem, vijandige bejegening/belediging, arbeidsmarkt.
12. Cliënt heeft al lange tijd last van zijn buurvrouw, ze is agressief en maakt discriminerende opmerkingen over homo’s. Ze heeft in metershoge letters de woorden: ‘Kuthomo’s’ op zijn woning geklad. Recentelijk heeft cliënt aangifte gedaan bij de politie in Bloemendaal maar hij hoort niets. Hij weet dat mevrouw is opgeroepen voor verhoor maar dat ze niet op is komen dagen. Cliënt is ongerust omdat bij een vriendin uit de buurt een kogelgat in haar raam is geschoten. Hij heeft het minderjarige zoontje van zijn buurvrouw eerder met een luchtbuks in de tuin zien schieten, maar volgens de politie die hij heeft gebeld mocht dit, omdat het op eigen terrein gebeurde. De woningbouwvereniging is begonnen met een uitzettingsprocedure, maar dat sleept al jaren. Vogelenzang / Bloemendaal, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
13. Buschauffeur van Connexxion, is door jongeren uitgescholden voor homo. Bij het uitstappen bedreigden zij de chauffeur met de dood en traptten tegen de deur. Haarlem, via politie, bedreiging, arbeidsmarkt.
14. In het Haarlems Dagblad stond een artikel over een voorman bij een vrachtbedrijf (in Kennemerland) die ontslagen is nadat er op Youtube filmpjes opdoken waarop te zien was dat hij een homoseksuele werknemer pestte. Haarlem, omstreden behandeling, media.
15. Een auto in Schalkwijk werd met verf bespoten. Hierbij werd het woord ‘Homo’ op de motorkap gespoten. Haarlem, via politie, bekladding, openbare ruimte.
16. Cliënt is al een paar keer door zijn buurman uitgescholden voor homo. Haarlem, via politie, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.

17. Man liep vanaf het feestterrein in Bennebroek en er werd homo naar hem geroepen door een groep van zes voor hem onbekende personen. Man is naar de groep toegelopen om te vragen wat er aan de hand was. Hij kreeg hierna klappen op zijn hoofd en tegen zijn been.
Bennebroek / Bloemendaal, via politie, geweld, openbare ruimte.

2007

1. Cliënt werd geweigerd als bloeddonor omdat hij homoseksueel is.
Haarlem, omstreden behandeling/uitgesloten van dienst, collectieve voorzieningen.
2. Auto van de homoseksuele cliënt was beklad met de tekst "Anus en joint".
Haarlem, bekladding, openbare ruimte.
3. Bij een burenruzie werd cliënt herhaaldelijk uitgemaakt voor 'homo'.
Haarlem, via politie, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
4. Agenten zijn uitgescholden voor vieze vuile relnichten.
Zandvoort, via politie, vijandige bejegening/belediging, arbeidsmarkt.
5. Homoseksuele man is geslagen en beroofd in de bolwerken bij zoeken naar contact.
Haarlem, geweld, openbare ruimte.
6. Homoseksuele jongen werd discriminerend uitgescholden en kreeg daarna een klap op zijn neus.
Haarlem, geweld, openbare ruimte.
7. Buurvrouw van man heeft discriminerende anti homo bekladdingen getekend bij meneer zijn huis.
Vogelenzang / Bloemendaal, bekladding, buurt/wijk.
8. Twee families die naast elkaar wonen hebben al lang ruzie. Zoon van de ene familie werd onder meer uitgescholden voor homo.
Haarlemmerliede, via politie, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
9. Op de deur van een uitvaartcentrum is graffiti geklad: 'penis en vieze homo's'.
Hoofddorp / Haarlemmermeer, via politie, bekladding, openbare ruimte.

2006

1. Na geluidsoverlast wordt homostel steeds beledigd door buurman.
Haarlem, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
2. Twee samenwonende mannen worden na geluidsoverlast met de dood bedreigd door Marokkaanse burens.
Haarlem, bedreiging, buurt/wijk.
3. Man is in winkelcentrum Schalkwijk discriminerend uitgescholden op homoseksuele gronden door groepje allochtone jongeren.
Haarlem, vijandige bejegening/belediging, openbare ruimte.

4. Cliënt wordt regelmatig uitgescholden voor homo door Turkse en Marokkaanse kinderen.
Haarlem, via politie, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
5. Agent werd op straat uitgescholden voor homo.
Haarlemmermeer, via politie, vijandige bejegening/belediging, arbeidsmarkt.
6. Cliënt is homoseksueel en werd in de straat van zijn moeder na een woordenwisseling uitgemaakt voor homo en pedofiel.
Haarlemmermeer, vijandige bejegening/belediging, buurt/wijk.
7. Twee homoseksuele mannen vinden dat de maatschappij een homofobie heeft.
Zandvoort, via politie, vijandige bejegening, publieke en politieke opinie.
8. Vrouw is heel erg boos over uitingen over homoseksuelen in folder van Jehova getuigen,
Haarlem, vijandige bejegening/belediging, publieke en politieke opinie.
9. Politieagenten werden uitgescholden voor blauwe homo's.
Haarlem, vijandige bejegening/belediging, arbeidsmarkt.
10. In Nieuw Vennep zijn bij een homostel discriminerende leuzen aangebracht.
Nieuw Vennep / Haarlemmermeer, via politie, bekladding, openbare ruimte.
11. Na een arbeidsconflict schold de werknemer de bedrijfsleider uit voor vuile vieze kankerhomo.
Haarlem, via politie, vijandige bejegening/belediging, arbeidsmarkt.

Bijlage 3. Voorlichting en trainingen op scholen door Bureau Discriminatiezaken, waarbij het onderwerp homoseksualiteit expliciet aan de orde kwam (overzicht 2008-2010)

2010

Beverwijk/Heemskerk

Kennemer College

- * 11 februari, docententraining seksuele diversiteit
- * 17 februari, leerlingenvoorstellingen homoseksualiteit
- * 9 maart, deel 1 docententraining mentoren, seksuele diversiteit / homoseksualiteit
- * 15 april, deel 2 docententraining mentoren, seksuele diversiteit / homoseksualiteit
- * 19 april, leerlingenvoorstellingen homoseksualiteit

Nova College

- * 27 mei, gastlessen bij leerlingen automonteur
- * 28 mei, gastlessen bij leerlingen automonteur
- * 31 mei, gastlessen bij leerlingen automonteur

Haarlem

Basisschool Montessori Molenwijk

- * 7 januari, gastlessen

Coornhert Lyceum

- * 3 maart, gastlessen
- * 8 april, overdracht materiaal / leskist
- * 13 april, gastlessen
- * 20 mei, adviesgesprek

Basisschool De Wadden

- * 10 maart, gastlessen groepen 6 / 7 / 8
- * 23 juni, voorlichtingslessen groepen 3 / 4 / 5
- * 20 oktober, basisschool De Wadden, extra voorlichtingsles groep 6 (nav gastles op 23 juni, deze klas had behoefte aan extra voorlichting op dit onderwerp)

Lyceum Sancta Maria

- * 25 maart, vooroverleg en instructie deelnemende mentoren project: Respect Estafette
- * 29 maart, startles Respect Estafette, twee klassen 2 gymnasium (50 leerlingen)
- * 12 mei, opnames filmpje in kader van Respect Estafette
- * 20 mei, slot Respect Estafette

LJC2

- * 2 juni, voorlichtingslessen in kader van maatschappelijke stage (leerlingen bezoeken Mondiaal Centrum)
- * 3 juni, voorlichtingslessen in kader van maatschappelijke stage (leerlingen bezoeken Mondiaal Centrum)

Schoter Scholengemeenschap

- * 29 juni, voorlichtingslessen in kader van maatschappelijke stage (60 leerlingen bezoeken Mondiaal Centrum)
- * 30 juni, voorlichtingslessen in kader van maatschappelijke stage (60 leerlingen bezoeken Mondiaal Centrum)

Haarlemmerliede

Basisschool Adalbertusschool

- * 13 januari, docententraining
- * 14 januari, gastlessen
- * 15 januari, gastlessen
- * 21 januari, theater en gastlessen
- * 22 januari, theater en gastlessen
- * 27 januari, gastlessen

Basisschool Halverwege

- * 9 februari, gastlessen

Haarlemmermeer

Nova College

- * 26 januari, gastlessen
- * 15 december, overleg veiligheidscoördinator voor uitvoering docententraining "Veilig op school, ook als je roze bent"

Uitgeest

Basisschool Binnenmeer

- * 2 november, gastlessen over vooroordelen, anders zijn en wat is gewoon / wat is raar met gastspreker bij groepen 6 / 7 / 8

2009

Beverwijk

Nova College Beverwijk

- * december 2008 – februari 2009: docententraining (zorg & welzijn en techniek) Omgaan met seksuele diversiteit (inclusief theatervoorstelling)

Haarlem

LJC2 College

- * 12 februari, gastlessen, Grafimedia, Haarlem

Basisschool Piramide Europawijk

- * 21 april, adviesgesprek met directrice

OBS Piramide

- * 29 mei, gastles Boerhaavewijk, groep 8
- * 5 juni, 3 gastlessen Europawijk, groepen 6, 7 en 8
- * 11 juni, 2 gastlessen Meerwijk, groepen 7 en 8
- * 6 oktober, voorlichting aan ouders Europawijk

Bavinckschool (basisschool)

- * 18 september, 2 gastlessen
- * 25 september, 2 gastlessen
- * 2 oktober, 2 gastlessen

Prof. Dr. J.J. Dumontschool

* 13 oktober, gastlessen

VIOS Zuid Kennemerland

* 8 december, voorlichting aan veiligheidscoördinatoren middelbare scholen Haarlem (VIOS Zuid Kennemerland), Eerste Christelijk Lyceum

Haarlemmerliede

St Jozefschool, Halfweg

* 4 september, gastlessen, groepen 5/6 en 7/8

Basisschool Margriet, Halfweg

* 8 oktober, gastles, groep 7/8

St Franciscusschool, Haarlemmerliede

* 5 t/m 26 november, lessenreeks, project 'Iedereen is anders'

Haarlemmermeer

Kaj Munk College, Hoofddorp

* 11 maart, docententraining Omgaan met discriminatie in de klas, lesgeven over discriminatie en vooroordelen in de mentorklas.

Hoofdvaart College, Hoofddorp

* 2 april, 5 gastlessen (125 leerlingen)

Basisschool de Achtbaan, Zwanenburg

* 3 september, gastles aan groep 8

Basisschool Aldoende, Zwanenburg

* 22 september, gastles aan groep 7/8

Basisschool Gaandeweg, Zwanenburg

* 1 oktober, gastlessen aan groepen 7 en 8 en aan combigroepen 6/7 en 7/8

Basisschool De Meerbrug, Zwanenburg

* 6 oktober, gastlessen aan groepen 6/7 en 8

Heemskerk

Kennemer College

* 9 april, gastlessen Heemskerk, 7 klassen (200 leerlingen)

Velsen

Vellesan College, IJmuiden

* okt 2008 – maart 2009, project: Respect Estafette

* 14 oktober, voorlichting aan veiligheidscoördinatoren middelbare scholen Velsen (VIOS Velsen), Vellesan College IJmuiden

2008

Beverwijk

Nova College

* december 2008 – februari 2009, (zorg & welzijn en techniek): Omgaan met seksuele diversiteit (inclusief theatervoorstelling), docententraining

Haarlem

Nova College

* 17 september 2008, eerstejaars leerlingen, voorlichting

Stedelijk Gymnasium

* 4 november 2008, gastles

* 15 december 2008, gastles

Haarlemmerliede

Basisschool Sint Franciscus

* sept 2007 – maart 2008, feestproject

Bennebroek/Bloemendaal

Basisschool Sparrenboschool, Bennebroek

* sept 2007 – maart 2008, feestproject

Basisschool Koningin Wilhelminaschool, Bloemendaal

* sept 2007 – maart 2008, feestproject

Montessori College

* 28 oktober 2008, docententraining

* 20 november 2008, gastlessen

Haarlemmermeer

Kai Munk College

* januari 2008, theaterproject Home & Away

* januari 2008, docententraining Omgaan met discriminatie in de klas

Hoofdvaart College

* juni 2008, Diversiteitsweek

Basisschool De Wijngaard

* 13 november 2008, gastles

Heemstede

Basisschool Crayenester

* sept 2007 – maart 2008, feestproject

Velsen

Vellesan College IJmuiden

* jan – mei 2008, project Respect Estafette

* okt 2008 – maart 2009, project Respect Estafette

Zandvoort

Basisschool Beatrixschool

* sept 2007 – maart 2008, feestproject